

Åskådningsämnen i förändring

– En läroplansteoretisk analys av utvecklingen från 2004 till 2014

Simon Solvin

Avhandling för magisterexamen
Fakulteten för pedagogik och
välfärdsstudier.

Åbo Akademi

Vasa, 2020

Abstrakt

Simon Bengt Åke Solvin, 2020

Åskådningsämnena i förändring– En läroplansteoretisk analys av utvecklingen från 2004 till 2014.

Opublicerad avhandling för magistersexamen i pedagogik

Sidantal: 53

Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

Referat

I denna avhandling riktas forskningsintresset mot förändringarna i Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2004 (LP 2004) till förändringarna i Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014 (LP 2014). Avhandlingens syfte är att beskriva och reflektera över vad i de nationella läroplansgrunderna från 2004 har förändrats i de gällande läroplansgrunderna från 2014. Den teoretiska referensramen utgörs bland annat av John Goodlads läroplansteoretiska tänkande. Mot bakgrunden av syftet har följande forskningsfrågor formulerats:

1. Vilka förändringar har det centrala innehållet i åskådningsämnena genomgått från 2004 till 2014
2. Vilka förändringar har målen för åskådningsundervisningen genomgått från 2004 till 2014

Resultaten av den kvalitativa textanalysen visar på några större och mindre förändringar mellan LP 2004 och LP 2014. De strukturella och innehållsliga förändringarna handlar om en ny uppdelning av årskurser och bedömning av elevernas kunskaper, samt ett utvidgat innehåll i lärandet om världsreligioner. Resultatet visar också att LP 2014 har en starkare betoning på allmänna lärandemål i åskådningsämnena, bland annat genom införandet av olika kompetensmål.

Sökord / index ord

livsåskådningskunskap, religion, läroplan, pedagogik, förändring, åskådningsundervisning, grundskola

Tabeller

Tabell 1. Evangelisk-lutherska kyrkans medlemsstatistik 1999–2018, s. 18.

Tabell 2. Befolkning enligt religiöst samfund 1920–2015, s. 20.

Tabell 3. Mål för undervisningen i årskurs 1–2 LP 2014, s. 40.

Tabell 4. Mål för undervisningen i årskurs 3–6 LP 2014, s. 41.

Innehåll

1	Inledning	1
1.1	Bakgrund	1
1.2	Syfte	4
1.3	Metod och material	5
1.4	Avhandlingens upplägg	8
2	Teori	10
2.1	Ett läroplansteoretiskt perspektiv	10
2.2	Ett samhälle i förändring	17
2.3	Religionsundervisning i förändring	21
3	Resultat	27
3.1	Strukturella förändringar i åskådningsämnena	27
3.2	Innehållsliga förändringar i åskådningsämnena	31
3.3	Från religionsspecifika till mera allmänna lärandemål.	39
4	Avslutande diskussion	44
4.1	Resultatdiskussion	44
4.2	Metoddiskussion	47
4.3	Förslag till fortsatt forskning	49
	Referenser	50

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Det finländska samhället genomgår ständigt en förändring vad beträffar människors förhållande till religioner och livsåskådningar. Till exempel så har många under de senaste åren skrivit ut sig ur den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. År 2015 var 72,9% av Finlands befolkning medlemmar i den evangelisk-lutherska kyrkan, medan samma siffra år 2018 var nere på 69,7% av Finlands befolkning. (evl.fi). Finland har också blivit mera multikulturellt de senaste åren på grund av invandring och flyktingströmmar. Jag känner att vårt samhälle har blivit mer sekulariserat sen början av 2000-talet. På vilket sätt och hur mycket har styrdokumentet för den finländska skolan ändrat på grund av sekulariseringen och kulturella och religiösa samhällsförändringar?

I min kandidatavhandling granskades begrepp som världsbild och världsåskådning i Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014. I samband med det övningsarbetet blev jag intresserad av att undersöka närmare på vilket sätt det har skett en förändring i religion och livsåskådningskunskap mellan 2004 och 2014. Göran Linde menar att vi alla bär med oss en inre bild av hur världen ser ut, en form av världsåskådning. Vår världsåskådning påverkas från många olika håll och det vi lär oss i skolan är en stor del av hur vår världsåskådning bildas. Genom att studera läroplaner, läroplansteori, kan vi förstå på vilket sätt vi har blivit påverkade av det lärostoff som finns där i. Vi har också en möjlighet att kunna påverka utbildningen genom att studera läroplansteori. (Linde G, 2012, s.11). Som klasslärarstuderande finner jag det intressant att se närmare på de senaste utgivna styrdokumenterna för den grundläggande utbildningen. Idén att jämföra de två senaste nationella läroplansgrunderna med varandra, särskilt åskådningsämnenas uppdrag och innehåll, hör samman med antagandet att möjliga förändringar i styrdokument speglar hur skolan försöker anpassa sig till förändringar i samhälle och aktuell pedagogik.

Vad som står i de nationella läroplansgrunderna och vad som faktiskt lärs ut är för mig omöjligt att veta, men läroplansgrunderna är ändå något som varje lärare borde utgå från. Linde menar att vissa ämnen är paradigmatiska och vissa ämnen inte är det. Till exempel så är man inom naturvetenskaperna ganska överens om vilken terminologi som skall användas och vilka teorier som är accepterade. Inom naturvetenskaperna så godkänns vetenskapliga genombrott kollektivt och man gör en gemensam förändring inom ämnet. Inom andra vetenskaper, till exempel humaniora och samhällsvetenskaper, finns det flera olika sätt att kategorisera samma sak och olika termer som används. Det enskilda lärarens tolkning av läroplanen blir tydligare i ämnen som religion och historia. Det finns mer utrymme för en enskild lärares val inom dessa ämnen jämfört med till exempel naturvetenskaperna. (Linde G, 2012, s.12–13).

I FN:s deklaration om mänskliga rättigheter presenteras i flera av artiklarna människans rätt till frihet och rätt till utövan av sin egen religion. I artikel 2 nämns att varje människa har rätt till alla friheter och rättigheter som FN presenterar i sina mänskliga rättigheter, oberoende av religion eller etnisk tillhörighet. Artikel 18 är kanske den mest intressanta när det kommer till religion och livsåskådningskunskap:

Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor. (fn.se)

Skolans värdegrund i de nationella läroplansgrunderna har som utgångspunkt artikel 18 och den finländska religionsfrihetslagen. Den senare förnyades 2003 vilket också fick konsekvenser för skolans åskådningsundervisning. I denna avhandling finns där ett intresse att synliggöra på vilket sätt lagen om religionsfrihet satt sin prägel på läroplansgrunderna från 2004 och möjligen följts upp tio år senare i det som utmärker åskådningsämnenas uppdrag och icke-konfessionella karaktär.

Just nu pågår en samhällsdebatt om hur man borde göra med åskådningsämnenas undervisning. 7.1.2020 publicerade Svenska yle en artikel om att majoriteten av finländarna vill förnya det nuvarande religions- och livsåskådningsämnet i skolan. Taloustutkimus gjorde en undersökning för Yle. Frågan som ställdes var: "Borde den nuvarande religions- och livsåskådningsundervisningen i grundskolan ersättas med ett gemensamt ämne där eleverna får bekanta sig med världsreligionerna oavsett vad den egna trosuppfattningen är?" (svenska.yle.fi). På frågan som ställdes höll hela 70% av de tillfrågade med om påståendet. Oberoende ålder var det en majoritet som höll med på påståendet. Lektor Anna Rustén-Bergenwall var inte överraskade av resultatet och hon tror att förr eller senare kommer åskådningsämnena på ett eller annat sätt att förändras. Hon märker också att under sina 10-år som lektor har ämnet livsåskådningskunskap blivit betydligt populärare bland elever. (svenska.yle.fi)

Om livsåskådning och religion skulle slås ihop tror Rustén-Bergenwall till exempel att det inte skulle finnas tid för diskussion, eftersom hon har svårt att se att det vore okej att utelämna en stor del det som idag behandlas i religionsundervisningen. (svenska.yle.fi)

En annan sak som Rustén-Bergenwall uttryckte oro för om livsåskådningskunskap och religion slås ihop är att eleverna som tillhör någon minoritets religion tvingas bli experter på sin egen religion. (svenska.yle.fi) Samtidigt som jag läste denna artikel passade jag på att läsa lite i kommentarsfältet under artikeln och märkte ganska snabbt, subjektivt, att många inte verkar ha så stor koll på vad som faktiskt står i läroplansgrunderna.

Undervisningsminister Li Andersson säger sig vara överraskad av att en så stor majoritet som 70% av finländarna hellre ser ett gemensamt ämne än religion- och livsåskådningskunskaps ämnena skilt för sig. Andersson säger att hon är öppen för att undersöka saken, men att det just nu inte finns några planer på en förändring. (svenska.yle.fi). Andersson anser att: "Det är viktigt att undervisningen är bred. Att alla elever får möjlighet att mångsidigt bekanta sig med de olika världsreligionerna, att man tar tag i frågor om etik och moral, en kulturell allmänbildning." (svenska.yle.fi).

Ett annat exempel på förändringar i det finländska samhället är Kyrkslätt kommun där man ordnat gemensam religionsundervisning för alla. I samband med att de nya läroplansgrunderna, 2014, blev aktuella ändrade man i Kyrkslätt religionsundervisningen till gemensam för alla religioner oberoende om föräldrarna valt undervisning i elevens egen religion eller i livsåskådningskunskap. Beslutet i Kyrkslätt har varit problematiskt och kommunen har blivit polisanmäld. På kommunen menar man att man följer läroplansgrunderna och att en stor del av lärostoffet går att samundervisas. När det finns sådant innehåll som inte går att samundervisa ordnas små grupper för de olika religionerna. Undervisningsrådets Pekka Iivonen menar ändå att det är olagligt att slå ihop religionsundervisningen. Iivonen framhåller att lagen är entydig och att den del av religionsundervisningen som går att samundervisa är väldigt begränsad. (hbl.fi)

Hur religionsämnet och livsåskådningsämnet kommer att se ut i framtiden är det svårt att veta, men som Rustén-Bergenwall nämnde i Yles artikel så tror också jag att åskådningsämnena förr eller senare kommer att förändras. Exemplet i Kyrkslätt visar tydligt att kommunens tolkning av religionsfrihetslagen 2003 och läroplansgrunderna 2014 inte följer regionsförvaltningsverkets syn på åskådningsundervisningens mål och organisering. En läroplansteoretisk studie kring förändringar i åskådningsämnenas upprdrag, mål och innehåll kan lyfta fram de utmaningar som finns i skolan och hos utbildningsanordnaren när det gäller undervisningen i åskådningsämnena. Jag är inte så säker på att samhället i stort vet vad läroplansgrunderna innefattar i form av mål och innehåll, men en klar majoritet tycks ändå vilja se en förändring.

1.2 Syfte

Avhandlingens syfte är att beskriva och reflektera över vad i de nationella läroplansgrunderna från 2004 har förändrats i de gällande läroplansgrunderna från 2014. Om förändringar skett vill jag synliggöra och diskutera förändringarna. Avhandlingens undersökning avgränsas till åskådningsämnena i årskurs 1–6, det vill säga läroämnet religion och läroämnet livsåskådningskunskap. Genom att

synliggöra likheter och olikheter i dessa styrdokument förväntas undersökningen kunna visa på förändringar som är av betydelse för att förstå åskådningsundervisningen karaktär idag. Mot bakgrunden av syftet har följande forskningsfrågor formulerats:

1. Vilka förändringar har det centrala innehållet i åskådningsämnena genomgått från 2004 till 2014
2. Vilka förändringar har målen för åskådningsundervisningen genomgått från 2004 till 2014

Med hjälp av dessa forskningsfrågor sökes svar på om det skett förändringar och i så fall vilka förändring som har skett och vad förändringarna kännetecknas av.

1.3 Metod och material

I min studie kommer jag att undersöka de nationella läroplansgrunderna utgivna 2004 och 2014. Studien har inspirerats av John Goodlads läroplansteoretiska tänkande. ”Enligt Goodlad spänner läroplansverkligheten över ett stort fält som omfattar tre typer av fenomen, som alla hör till området: det substantiella, det sociopolitiska och det tekniskt professionella”. (Brandtzæg Gudem, 1997, s.254) Det substantiella fenomenet innefattar läroplanens undervisningsmål, lärostoff, arbetssätt och läromedel. Även utvärdering räknas till det substantiella fenomenet. Det sociopolitiska fenomenet betraktar det samhällseliga sammanhanget och på vilket läroplanen passar in. Man söker rättfärdigande av de mål, arbetssätt och lärostoff man valt i läroplanen. I det sociopolitiska området ställer man varför frågor, till exempel varför dessa mål, som man får svar på genom analys av det samhällseliga sammanhanget. Det tekniskt professionella fenomenet innebär de mänskliga och materiella möjligheter som är bundna till läroplanen. Det tekniskt professionella fenomenet är nära kopplat till läroplanen i praktiken till exempel lärarrollen och lärarutbildning. (Brandtzæg Gudem, 1997, s. 254–255).

Det tekniskt professionella fenomenet faller utanför vad jag behandlar i avhandlingen eftersom jag inte ser på hur läroplansgrunderna förverkligas av

pedagoger i praktiken utan håller mig till läroplansgrunderna i teorin. Däremot så kommer det substantiella fenomenet att vara en infallsvinkel när jag vill undersöka på vilket sätt det har skett förändringar i till exempel mål och stoff i de nationella läroplansgrunderna. Det sociopolitiska fenomenet som infallsvinkel kommer att hjälpa mig att se på vilket sätt och varför läroplansgrunderna har förändrats utgående från samhällets förändring. I det andra teorikapitlet nämner jag också till exempel i vilken takt finländska medborgare skriver ut sig ur kyrkan.

Mina forskningsfrågor söker svar på substantiella förändringar i de nationella läroplansgrunderna. Reflektionerna över avhandlingens resultat vidgas till aspekter som också berör läroplaners sociopolitiska fenomen. Eftersom mitt material består av de nationella läroplansgrunderna har jag valt en hermeneutisk ansats för att närma mig läroplansgrunderna. För att synliggöra innehållsliga förändringar i läroplansgrunderna från 2004 och 2014 har jag använt mig av en komparativ innehållsanalys.

Begreppet hermeneutik kommer från den antika guden Hermes, som var budbärare. Hermeneutik som forskningsansats betyder att man söker efter ett budskap från en text, person eller handling. (Starrin&Svensson, 2006, s. 74) I mitt fall handlar det om att söka svar på mina forskningsfrågor och se om någon förändring har skett i läroplansgrunderna som texter och styrdokument.

Hermeneutisk forskning gör det möjligt att djupdyka i ett ämne och samtidigt få med sig en tolkningsbakgrund istället för bara siffror och positiva eller negativa svar. (Starrin&Svensson, 2006, s. 75)

”Kvalitativ forskning är interpretativ till sin karaktär vilket gör att tolkning och förståelse får en framträdande plats i forskningsprocessen.” (Szklański, 2002, s. 6). Kvalitativ forskning är överlag tolkande till sin karaktär, men det rör sig ofta om olika tolkningar och annorlunda typer av forskning. Det är främst olika forskningsinriktningar som avgör vilken form av forskningsansats man använder sig av. En hermeneutisk ansats används ofta i anknytning till en extern referensram. Hermeneutisk tolkning är beroende av förförståelse. (Szklański, 2002, s. 6)

Hermeneutiskt arbetssätt går ut på att tolkaren gestaltar mening med utgångspunkt i en tidigare förståelse. Det är just den tidigare förståelsen som leder tolkning av meningsinnehåll. (Szklański, 2002, s. 6)

Gadamer menar att all mänsklig förståelse mer eller mindre är hermeneutisk. All tolkning oberoende om forskningen är kvantitativ eller kvalitativ handlar mycket om förståelse av det man hör eller läser. Enligt Gadamer är det viktigt att man inom hermeneutiken måste acceptera förståelse och subjektivitet som en del av grenen istället för att bara fokusera på metod och utförande. (Babich, 2002, s. 26)

En av de viktigaste saker man ska tänka på som forskare är att försöka vara så objektiv som möjligt när man gör en undersökning. När man tolkar och jämför texter blir det lätt gjort ur en subjektiv synvinkel, men som forskare ska man försöka sträva efter objektivitet i sin tolkning. (Ejvegård, 2007, s.19)

I pedagogik är det inte alltid lätt att svara på vad som är rätt eller fel. Det som verkar fungera i teorin kanske inte alls fungerar i praktiken. Fuglestad menar att många lärarstuderanden upplever förhållandet mellan teori och praktik problematiskt. (Fuglestad, 1999, s.35–36) I min läroplans jämförelse gör jag det ur ett teoretiskt perspektiv och det blir svårt för mig att uppskatta hur det jag kommer fram till har förändrats i praktiken.

I min undersökning använder jag mig av kvalitativ textanalys eftersom jag är intresserad av vissa områden i läroplanerna. När man gör en kvalitativ textanalys, eller som i mitt fall en komparativ innehållsanalys av texter, är ett antagande att vissa delar är mera intressanta än andra delar av texten. Man söker i texterna efter guldkorn som har mervärde i ens forskning. (Esaiasson, Oscarsson, Gillijam & Wängnerud 2009, s. 237).

Jag kommer främst att visa på olikheter och förändringar som skett från LP 2004 till LP 2014. Jag går in på allmänna och strukturella förändringar, förändringar i det centrala innehållet och förändringar i målen. Uppdelningen av årskurserna skiljer

sig från LP 2004 och LP 2014 så jag har valt att fokusera på årskurs 1–5 i LP 2004 och årskurs 1–2 och 3–6 i LP 2014. Detta gör jag eftersom jag anser att det blir svårt för mig själv att avgöra vad som hör till årskurs 6 i LP 2004 när uppdelningen är årskurs 6–9. Även Grunderna för läroplanerna i övriga religioner i den grundläggande utbildningen 2006 kommer att beaktas i analysarbetet.

I min analys av läroplanerna granskas religion och livsåskådningskunskap i båda läroplansgrunderna. I 2004 års läroplan har jag analyserat s. 202–204 som beskriver innehåll och mål i den evangelisk-lutherska religionen för årskurs 1–5. Mellan sidorna 207–209 har jag analyserat innehåll och mål för den ortodoxa religionen i årskurs 1–5. Livsåskådningskunskap återfinns på s. 214–216 för årskurs 1–5 i 2004 års läroplan.

I läroplanen från 2014 har jag analyserat innehåll och mål för årskurserna 1–2 och 3–6 i religion och livsåskådningskunskap. För årskurs 1–2 finner man innehåll och mål inom den evangelisk-lutherska tron, ortodoxa tron, katolska tron, islam och judendomen på s. 135–140. Motsvarande sidor för årskurs 3–6 är 246–253. I livsåskådningskunskap finns innehåll och mål för årskurs 1–2 på s. 140–142 och för årskurs 3–6 på s. 253–256.

I resultatdelen presenteras svaren på mina forskningsfrågor. Den avslutande diskussionen består av reflektioner över resultaten i dialog med den teoretiska referensramen

1.4 Avhandlingens upplägg

Efter den inledande presentationen av bakgrund, syfte, metod och material följer framställningen av avhandlingens teoretiska referensram. Kapitel 2 är uppdelat i ett läroplansteoretiskt perspektiv, ett avsnitt som märksammar en ökad globalisering, samt ett avsnitt hur religionsundervisningen förändrats i Finland och övriga Europa. Kapitel 3 presenterar resultatet av textanalysen. Kapitel 3 är uppdelat i strukturella förändringar, ett avsnitt som lyfter upp innehållsliga förändringar och ett avsnitt

som synliggör förändringar i målen. I den avslutande diskussionen, kapitel 4, reflekteras över resultaten i dialog med teoretiska perspektiv. I kapitel 4 diskuteras även metoden och förslag på fortsatt forskning ges.

2 Teori

I detta kapitel presenteras först läroplansteoretiska perspektiv och sedan några historiska perspektiv på åskådningsundervisningen. Framställningen ger också en inblick hur finländska samhället genomgår förändringar som berör religion och livsåskådningar. Slutligen presenteras några perspektiv från aktuell religionspedagogisk forskning kring förändringar i religionsundervisningen.

2.1 Ett läroplansteoretiskt perspektiv

Enligt Sjöberg & Hansén är det grundläggande syftet för läroplanen att beskriva och förklara kunskapen som elever förväntas ta till sig. På grund av detta blir det tydligt i alla läroplaner att vissa kunskapsområden är viktigare än andra. (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 277). Denna förståelse av läroplanens syfte hänger historiskt samman med den massutbildning som i olika länder växte fram under 1800-talet, menar författarna. I samband med detta övervakades utbildningen av ett nationellt inspektionssystem. Skolinspektörernas uppgift var att se till att skolorna följde de direktiv som de fått. Under 1900-talet blev utbildningen längre och fick ett betydligt större djup. Arbetsmarknadens behov blev viktigare i utbildningen. Den grundläggande utbildningen fick som ansvar att medborgarna skulle bli mera allmänbildade och på så sätt höja yrkeskvalificeringen. Med hjälp av läroplaner kontrollerade man också medborgarna. I början av 1900-talet var "Gud och fosterlandet" centralt i både Finland och Sverige. Man menade att den lutherska tron skulle ge medborgarna rätt moral. I ämnet historia hyllades fosterlandet och dess hjältar i form av sagor och myter. På 1950-talet, efterkrigstiden, kom en mer pragmatisk syn in i den finländska skolan. Viktigt i utbildningen blev kunskaper som samhället, men också individen, hade nytta av. "Deweys progressiva syn på skolan som ett samhälle i miniatyr, en praktisk, aktiv och livsnära skola, försköt tyngdpunkten från läraren till eleven". (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 80).

Sjöberg & Hansén frågar sig också hur skolan ser ut idag. Utbildningen har blivit mer av en nyttighet där eleven är kund och läraren producent. Utbildningen har börjat betraktas som något som går att köpa eller sälja. Man ser också en utveckling

mot att utbildningens mål ska vara mera ekonomiskt lönsamt. Politikerna tror att en stark utbildning leder till ekonomisk utveckling. (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 79–81).

Sjöberg och Hansén menar att vem som ska få besluta om läroplanen är en het politisk fråga. Denna fråga delar opinionen och det finns många olika åsikter om vem som borde få bestämma innehållet i läroplanen. Det är viktigt att göra ett urval och att bestämma vilken kunskap som eleverna förväntas ta till sig. Rätten att få utforma läroplanen verkar idag vara viktigare än någonsin. ”...vi ser hur skolan förväntas lösa, integrera, förhindra, kompensera, eller kort sagt, göra under, medan problem utanför skolan förblir olösta.” (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 270). Vad olika pedagogiska begrepp betyder kan variera från en kultur till en annan, på samma sätt kan begreppet läroplan ha olika betydelse från en kultur till den andra. I vanliga fall har läroplaner i Norden formats på nationell nivå. Politiker och experter har jobbat med att konstruera dessa läroplaner. I Finland blev läroplanen på 1960–1970 talet viktigare än tidigare. Det var då grundskolan etablerades som man ställde högre krav på en jämnlik och ett likvärdigt innehåll oberoende var i landet man gick i skola. (Sjöberg & Hansén 2017, s. 270–271)

I samband med att de nordeuropeiska länderna i mitten av 1800-talet fick allmän skolplikt började innehållet i skolan att präglas av katekesen. Man ansåg att en skola med luthersk moral och en kristendomsundervisning skulle göra gott för folket. Tack vare Dewey och progressivismens genombrott skedde förändringar i skolan. Istället för att lära barnen utantill kunskap ville man lära barnen att själva söka kunskap. Nyttotänket blev intressantare i läroplanerna. (Linde G, 2012, s.38).

Linde presenterar fem grundprinciper för hur man väljer innehåll i sin undervisning. Han använder sig av begreppet läroplanskoder som introducerades av Ulf P. Lundgren 1983. De fem läroplanskoderna är följande: klassisk läroplanskod, realistisk läroplanskod, moralisk läroplanskod, rationell läroplanskod och aristokratisk läroplanskod. Den klassiska läroplanskoden strävar mot ett ideal där människan ska ha självdisciplinerad studieflikt. Man drömmer sig bort mot en svunnen tid där litteraturens gestaltning är viktigt. Till exempel klassiska språk som latin har varit viktigt. Den klassiska läroplanskoden har haft svårt att försvara sig

mot nyttotänkandet. Med den realistiska läroplanskoden menas vetenskaplig förståelse av världen. Viktigt är en grundläggande vetenskaplig och rationell världsbild. Den moraliska läroplanskoden syftar till att samhällsmedlemmarna ska få moral och lojalitet. Den rationella läroplanskoden också kallad utilistiska läroplanskoden är en sk. nyttokod. Skolan ska förbereda eleverna för praktiska saker i livet. Denna läroplanskod har i det moderna samhället blivit väldigt populär. Den aristokratiska läroplanskoden kopplas ofta ihop med engelska internatskolor. Här har inte vad eller hur man lär sig något så stor betydelse, utan mera att man lär sig prata på ett visst sätt eller genom manér visar att man hör till en annan klass än resten av befolkningen. (Linde G, 2012, s. 39–41).

Enligt Brandtzæg Gudem (1993) talar Goodlad om tre läroplansverkligheter, nämligen den substantiella, den sociopolitiska och den tekniskt professionella verkligheten. Det substantiella fenomenet innefattar läroplanens undervisningsmål, lärostoff, arbetssätt och läromedel. Det sociopolitiska fenomenet betraktar det samhälleliga sammanhanget och på vilket läroplanen passar in. Man söker rättfärdigande av de mål, arbetssätt och lärostoff man valt i läroplanen. I det sociopolitiska området ställer man varför frågor, till exempel varför dessa mål, som man får svar på genom analys av det samhälleliga sammanhanget. Det tekniskt professionella fenomenet innebär de mänskliga och materiella möjligheter som är bundna till läroplanen. Det tekniskt professionella fenomenet är nära kopplat till läroplanen i praktiken till exempel lärarrollen och lärarutbildning. (Brandtzæg Gudem, 1997, s. 254–255). Denna indelning går bäst att se på ur en teoretisk synvinkel när man skall analysera en läroplan. I praktiken är det omöjligt att dessa tre fenomen inte skulle tangera varandra. Men genom att ge namn och dela in fenomenen blir det lättare att förstå, se problem och utveckla läroplaner. En begreppsapparat gör det lättare att teoretiskt se på läroplaner. (Brandtzæg Gudem, 1993, s.128)

Baserat på de tre teorierna/fenomenen har Goodlad formulerat olika framträdelseformer eller som Brandtzæg Gudem uttrycker det ”ansikten” för läroplanen. De olika ”ansiktena” är; ideérnas läroplan, formell läroplan, uppfattad läroplan, implementerad läroplan och upplevd läroplan. Ideérnas läroplan finns på ett ideologiskt plan. Här kan man säga att man använder sig av forskning men också

av sunt förnuft för att utveckla läroplaner. Man vill att detta separeras från traditionellt läroplanstänk och ses mer som något som följer tidens melodi. En formell läroplan kan man säga är ett resultat av ideernas läroplan. En formell läroplan är ett nerskrivet dokument. Den uppfattade läroplanen är i princip olika för alla. Det handlar om hur man har tolkat den formella läroplanen. Till exempel är det inte självklart att politiker eller de som har utformat läroplanen tolkar den på samma sätt som en enskild lärare gör. Den implementerade läroplanen är ett resultat av lärarens tolkning av den formella läroplanen, alltså lärarens uppfattade läroplan. Upplevd läroplan är elevernas upplevelse av undervisningen och lärande. Hur eleven uppfattar undervisning och lärande är starkt kopplat till hur läraren uppfattar den formella läroplanen och implementerar den. Dessa fem ”ansikten” hör inom det substantiella fenomenet och är ett sätt att beskriva olika sätt att se på läroplaner. (Brandtzæg Gudem, 1993, s. 130–132).

Sjöberg & Hansén jämför den formella och funktionella läroplanen. Den formella läroplanen är kort sagt ett nedskrivet dokument med läroplanens innehåll. Det är den bestämda planen som är riktlinjer för vad eleverna skall lära sig och på vilket sätt. Den funktionella läroplanen, eller som jag använde i förra stycket den upplevda läroplanen, är den formella läroplanen ”in action”. I denna funktionella läroplan är det verksamheten i skolan som står ut. Hit hör allt arbete som skolan gör för att påverka elevers inläring. (Sjöberg & Hansén, 2017, s.279–280)

En annan jämförelse som görs är mellan rutin och förändring. Rutin har ofta en negativ klang och förknippas ibland med tristess och fantasilöshet. Samtidigt är rutiner nödvändigt för oss människor. Skolan bygger på rutiner, till exempel skoldagens uppbyggnad med rast, vila, och lektion, jobb. Rutiner ger lärare möjlighet till nya tankar och rutin är också ett uttryck för professionalism. Rutin kan också vara skadligt, eftersom för mycket rutiner kan leda till att man stampar på stället och inte utvecklas. En viss förändring behövs med jämna mellanrum. Även förändring är ett laddat ord. Varför behövs en förändring? Vad ska en förändring att leda till? Lika mycket som rutiner står för professionalism inom läraryrket gör också förändring det. Till exempel är det inte klokt att hålla fast vid rutiner om dessa rutiner har gått ur tiden. Med jämna mellanrum till kommer nya läroplaner i skolan, till stor del för att samhället förändras och så bör också

läroplansgrunderna göra. ”Priset av att överge rutiner måste alltid balanseras mot de fördelar en förändring kan göra för ens arbete.” (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 283). Förnyelse av läroplaner rör sig alltid mellan rutin och förändring. Om rutiner har förlorat sin mening för att omgivningen har ändrat är det dags för en förändring. (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 281–283).

Jämförelsen mellan formell och funktionell läroplan och jämförelsen mellan rutin och förändring kan också delas in i teori och praktik. Konflikten mellan teori och praktik har följt lärarutbildningen. Sjöberg & Hansén menar att vi har klart för oss vad teori och praktik betyder men att undersökningar visar på att uppfattningen om deras betydelse och uppgift varierar mycket. En vanlig förklaring på teori och praktik brukar vara att teori innefattar lärarutbildningen i form av kurser och föreläsningar. Praktik däremot brukar innefatta arbetet i klassrummet, mötet mellan elever och lärare. Teori och praktik kan ses som motsatser till varandra, men samtidigt ses som något som är helt beroende av varandra. ”Teorin ligger inbäddad i praktiken och praktiken i teorin, och tillsammans bildar de förtätningar i en oskiljaktig helhet”. (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 284) (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 284)

En professionell lärare bör, enligt Sjöberg & Hansén ha ansvar för hur den lokala läroplanen utformas. Lärarutbildningen ska ge blivande lärare en insikt i läroplansarbete med hjälp av en vetenskaplig grund. Om lärare är med i den lokala läroplansutvecklingen utvecklas lärarens arbetsplats och man har en bättre insikt i vad den formella läroplanen innebär. Att kunna kritiskt granska den läroplan man som lärare jobbar med är också viktigt för att kunna förbättra läroplanen och för att själv kunna arbeta självständigt. På detta sätt ses lärare också som forskande praktiker, vilket är en av lärarutbildningens mål. (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 287)

Kansanen & Hansén menar att lärare allt oftare deltar i det lokala läroplansarbetet än tidigare. Det är viktigt att lärare som ska jobba med läroplanen godkänner den, annars blir det svårt att förverkliga läroplanens mål. Det är viktigt att värdegrunden och målen är lätta att identifiera för sådana lärare som inte är med och jobbar fram läroplanen. Om en lärare får en färdig läroplan att börja arbeta med blir dennes

uppgift att läsa in sig på den och att identifiera innehållet, målen samt värdegrunden. (Kansanen&Hansén, 2017, s. 344)

Beslut om läroplanen är kopplade till Goodlads sociopolitiska fenomenet, det sammanhang som läroplanen befinner sig i i samhället.

...ut fra Goodlads tenkning under innflyelse av særlig to typer påvirkningsforhold. Det ena er ”kunnskap”, det andre ”sanksjon”. Når beslutninger skal tas, vil både kunnskapsoppfatning og oppfatning av hva samfunnet ønsker, spille en rolle. (Brandtzæg Gudem, 1993, s. 132).

Enligt Goodlad finns det två typer av kunskap, dessa kallar han motiverad kunskap (begrunnet viten/funded knowledge) och traditionell kunskap (tradisjonsbunden viten/conventional wisdom). I praktiken är det inte lätt att skilja mellan dessa två typer av kunskaper, men de används för att dela upp kunskaperna. På beslutsnivå blir traditionell kunskap oftast lättare accepterad. Medan motiverad kunskap lättare blir allmänt accepterad. Beslutsfattare, på alla nivåer, gällande läroplaner blir alla påverkade av något som Goodlad benämner med ”the sanctioning body”. Det innefattar till exempel vad som är viktig kunskap och vilka värderingar som är viktiga. Goodlads teorier grundas mycket på de olika beslutsnivåerna. Det substantiella fenomenet blir det som beslutsfattare påverkar och tolkar. Det sociopolitiska fenomenet sker på alla typer av beslutsnivåer och också mellan nivåerna och dess omgivning. Det substantiella och sociopolitiska fenomenet gör att man kan prata om de olika ansikten av läroplaner. (Brandtzæg Gudem, 1993, s. 132–134).

Sjöberg & Hansén nämner Goodlads modell för läroplansbeslut. På den politiska nivån formas den intentionella läroplanen på nationell nivå. Även lokalpolitiska beslut kan räknas hit. På den institutionella nivån ser vi den enskilda skolan. Läroplanen som blivit utformad på nationell nivå blir här tolkad och fördelad. Efter denna nivå kommer en nivå som avser undervisning. Här skiftar fokus från utbildningssystemet till läraren. Läroplanen läggs i konkret användning av läraren. Den sista nivån är den personliga nivån. På denna nivå ser vi läroplanens verkliga

betydelse. Elevernas erfarenheter och färdigheter blir verklighet. (Sjöberg & Hansén, 2017, s. 272–273)

Dewey menar att när man väljer stoff till läroplansgrunderna är det viktigt att det är en gradvis differentiering. Han menar att vi våldför oss på barnens natur om vi för snabbt introducerar för många olika studieämnen, om ämnena inte har någon koppling till barnets sociala liv. ”Jag tror därför, att den verkliga anknytningspunkten för skolämnena varken är naturvetenskap, litteratur, historia eller geografi, utan barnets egna sociala aktiviteter.” (Dewey J, 2004, s.50–51). Utifrån det menar alltså Dewey att alla skolämnen är viktiga men vi måste tänka på i vilken ordning och hur vi introducerar ämnena. Han menar till exempel att litteratur är en återspeglning på våra sociala erfarenheter och att litteraturen måste den följa efter och inte föregå. Barnen har betydligt lättare att lära sig om de på något sätt kan anknyta till tidigare erfarenheter. Dewey tror att den ideala läroplanen inte har någon förutbestämd ordning på hur vi ska lära ut ämnena. ”Framsteg återspeglas inte i att det ena ämnet avlöser det andra, utan i att man utvecklar nya attityder till och nytt intresse för erfarenheter.” (Dewey, 2004, s.52). (Dewey, 2004, s. 50–52).

Den grundläggande frågan i varje läroplansteori är växelspelet mellan läroplanens krav på vissa kunskaper, färdigheter och värderingar och barnets egen omvärld. Det är mot bakgrunden av denna omvärld som varje ny erfarenhet blir meningsfull för eleven. (Dewey J, 2004, s. 106).

Uppfattningen om detta brukar skifta från den ena extrema ståndpunkten till den andra. En pedagogik där det finns ett på förhand givet lärostoff och en pedagogik där barnets intresse bestämmer lärostoffet. Att se omständigheterna var för sig och sätta dem mot varandra är betydligt lättare än att se vilken verklighet de faktiskt hör till. Lösningen på problemet är enligt Dewey att ta någon komponent ur barnens verklighet. (Dewey J, 2004, s. 106–107)

Goodlad beskriver hur han genom i sitt liv hört tre röster om hur man formar en individ. En individ ska utbildas, bes för och straffas. Rösten om utbildning ser människans möjlighet att utvecklas och ta till sig kunskap. Tro ger människan hopp när livet är tungt och att tro på något större ger människan trygghet. Bestraffning

ger individen rädsla och hopplöshet. Den är starkast av dessa röster i utbildning och religion när förnuft ersätts med tro menar Goodlad. Religion och utbildning har stått i ett inbördes spänningsförhållande till varandra, detta har varit fallet när man inte gjort skillnad på deras olika syfte och folk inte förstått att de inte har samma roll. Både religion och utbildning fungerar bäst när de får utrymme att fungera på sitt eget sätt. Religion har att göra med det som människan inte riktigt kan förstå medan utbildning lär oss att förstå. (Goodlad, 1997, s. 3)

2.2 Ett samhälle i förändring

Under de senaste 10 åren har det varit en del diskussion i samhället om hur många som lämnat kyrkan. Nedan följer lite statistik från Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland.

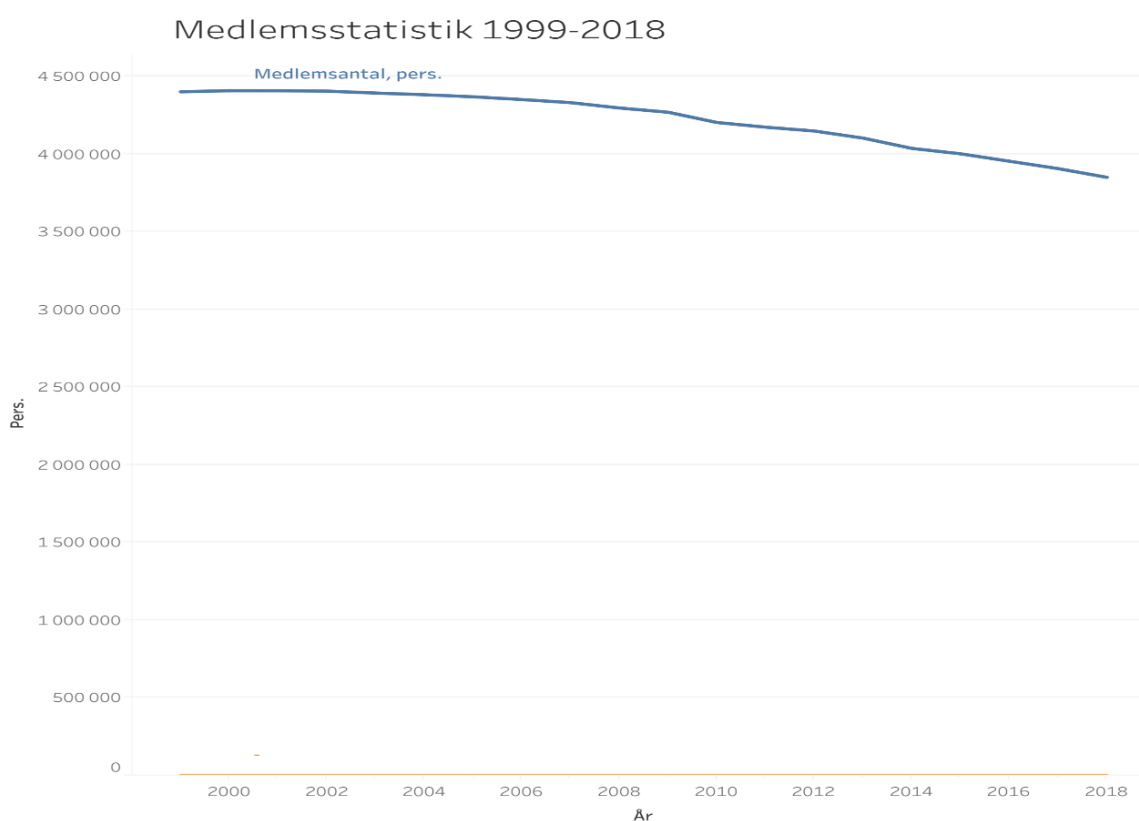
Jalovaara&Martikainen (2010) menar att sekulariseringen har pågått under än längre tid i det finländska samhället, och i resten av västvärlden. Det finns flera orsaker till att den evangelisk-lutherska kyrkan tappar mark i Finland, men några av orsakerna menar Jalovaara&Martikainen är ett mera globalt samhälle som också har lett till en ökad invandring till Finland. Det globala samhället har också fört med sig alternativa religiösa samfund till Finland. Jalovaara&Martikainen tror att detta kan vara en orsak till en mer spridd religionsutövning i Finland. (Jalovaara&Martikainen, 2010, s. 20–23).

Den ökade sekulariseringen har lett till ett minskat stöd bland de religiösa samfundens medlemmar, samtidigt som invandringen och andra samhälleliga faktorer har gett Finland mera mångfald i det religiösa landskapet. (Illman, Ketola, Latvio, Sohlberg, 2017, s. 7) ”Finland är ett evangelisk-lutherskt land, ett sekulariserat land och ett mångreligiöst land.” (Illman, Ketola, Latvio, Sohlberg, 2017, s. 8)

Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland för statistik över sina medlemmar. Till exempel mellan 2015 och 2016 hade medlemsantalet minskat från 3 999 414 till 3 965 77, från 72,9% av Finlands befolkning till 71,9% av Finlands befolkning.

2017 och 2018 ser man ungefär samma minskning det vill säga en minskning på ca 1% per år. Bara mellan åren 2015 och 2018 hade medlemsantalet i den evangeliska lutherska kyrkan minskat från 3 999 414 medlemmar 2015 till 3 848 191 medlemmar 2018. 2015 tillhörde 72,9 procent av den Finlands befolkning kyrkan medan 2018 var siffran nere på 69,7%. En minskning på 3,2% enheter under 4 års tid. De som överlag varit mest aktiva att lämna kyrkan var personer i åldern 20–29 år. Under 2016 var denna grupp 29% av alla som lämnade kyrkan. (evl.fi)

Tabell 1. Evengelisk-lutherska kyrkans medlemsstatistik 1999–2018

Grafen i Tabell 1 ovan visar på utvecklingen av medlemsantalet i den Evangeliska-lutherska kyrkan i Finland från 1999–2018. Den uppvisar en låg men stabil minskning ända sedan åren 1999/2000. Från ca år 2008 och framåt har antalet som lämnat kyrkan per år ökat mera. (evl.fi)

”Förändringen av samhället från det traditionella, jordbruksdominerade och förindustriella samhället till det moderna samhället och senare mot en ny fas av moderniseringen, det postmoderna samhället, har inneburit förändringar även på

det religiösa fältet.” (En kyrka mitt i förändringar, 2005, s. 49). Sådana förändringar i samhället kallas ofta för sekularisering. Man kan tala om tre olika fenomen/teser vid en sådan händelse, differentieringstesens, tesen om religiös avmattning och privatiseringstesens. Differentieringstesens innebär att religionen försvinner från olika system i samhället och på så sätt påverkar människors liv i mindre grad. Tesen om religiös avmattning innebär att människor minskar på sin religiösa utövning på individnivå. Enligt undersökningen *Moderni kirkkokansa* som utkom 2003 kan man inte prata om en religiös avmattning i Finland. Undersökningen visar på att finländarna tror som förr, men att den traditionella religionsutövningen har minskat. Allt färre hör till religiösa institutioner, men finländarna har inte slutat tro. Privatiseringstesens innebär att religionsutövningen har blivit mera privat. (En kyrka mitt i förändringar, 2005, s.49–50).

Det moderna sökandet efter frälsning har dragit sig tillbaka till den privata livssfären och sökandet efter livets mening ses som en individuell angelägenhet. Individerna bygger själva upp sin samlade meningsfulla livsåskådning utifrån de alternativ som står till buds. (En kyrka mitt i förändringar, 2005, s. 50)

Orsaker till dessa förändringar kan bero på att inflytandet från religiösa institutioner har minskat och att religionen inte går i arv från föräldrar på samma sätt som tidigare. (En kyrka mitt i förändringar, 2005, s. 50, EVL.fi).

Som religionsutövare hör finländarna till de minst aktiva enligt en undersökning gjord av World Values 2005. Endast 6% av de tillfrågade i undersökningen deltog i religiösa sammankomster varje vecka, medan 46% av finländarna deltar mindre än en gång i året i religiösa sammankomster. (Mångfaldens kyrka, 2009, s. 33)

Invandringen har tolkats som en orsak till att statistiken på religionsförändringen ser ut som den gör. Finland har aldrig tidigare haft en så stor del av befolkningen med utländsk bakgrund som nu. Det finns dock ingen statistik som visar på hur det har förändrat religionstillhörigheten i Finland, men det är en bidragande faktor som påverkat religionstillhörigheten i Finland. (Mångfaldens kyrka, 2009, s. 29)

Fast den finländska religionsutövningen offentlig ligger lågt jämfört med många andra delar av världen så utövar finländarna privat mer än man kunde tro. Enligt Gallup Ecclesiastica 2011 så bad en femtedel av respondenterna varje dag och över hälften minst en gång i per år. Enligt undersökningen så har den privatiserade religionsutövningen lite ändrat form, eftersom folk börjat meditera eller på annat sätt utövat andlig kontakt. (Utmanad kyrka, 2013, s. 37–38).

Tabell 2 visar på vilket sätt finländarnas tro har ändrat i förhållande till om de hör till ett religiöst samfund eller ej. Det tydligaste man kan se i tabellen är att antalet Lutheraner minskat mycket från 1920 till 2015, medan finländare som inte hör till något registrerat religiöst samfund har ökat kraftigt under samma tidsspann. (Luthersk delaktighet, 2017, s. 26)

Tabell 2. Befolkning enligt religiöst samfund 1920–2015

Befolkningen enligt religiöst samfund 1920–2015, %. Statistikcentralen 2015.

År	Lutheraner	Ortodoxa	Övriga	Hör inte till något registrerat religiöst samfund
1920	98,1	1,6	0,3	0,0
1930	96,3	1,9	0,3	1,5
1940	95,9	1,8	0,3	2,0
1950	95,1	1,7	0,4	2,7
1960	92,4	1,4	0,6	5,5
1970	92,4	1,3	0,6	5,2
1980	90,3	1,1	0,7	7,8
1990	87,9	1,1	0,8	10,2
2000	85,1	1,1	1,1	12,7
2007	81,8	1,1	1,3	15,9
2008	80,7	1,1	1,3	16,9
2009	79,9	1,1	1,4	17,7
2010	78,3	1,1	1,4	19,2
2011	77,3	1,1	1,5	20,1
2012	76,4	1,1	1,5	21,0
2013	75,3	1,1	1,6	22,1
2014	73,7	1,1	1,6	23,5
2015	72,9	1,1	1,6	24,3

(Kyrkansforskningscentral, 2017, s. 26)

Bainbridge beskriver sekularisering som att samhället saknar inflytande av religion eller att inflytandet är svagt. Ett sekulariserat samhälle är ett samhälle med svag

religions närvaro. (Bainbridge, 2007, s.225)

2.3 Religionsundervisning i förändring

Religionsämnet i skolan har nästan alltid varit under debatt. Varför just religionsundervisningen har varit så omdebatterat och svårt finns det inte bara ett svar på. Löfstedt (2011) presenterar några orsaker som hon tror debatten om religionsämnet beror på. I början var religionsämnet det som hela skolan utformades efter. Det var prästerna på prästernas villkor och undervisningen var ganska konservativ. Detta uppskattades inte i vissa kretsar och till exempel Ellen Key uttryckte i boken "Barnets århundrade" skarp kritik mot religionsundervisningen i skolan. På samma gång som skolan har utvecklats har också religionsämnets karaktär förändrats. Tidigare gick religionsundervisningen ut på att lära sig de tio budorden utantill och att lära sig andra saker i till exempel bibeln utantill. Utantill inläringen är i dagens läge ett minne blott i skolan. Olika kristna grupperingar har inte tyckt om denna utveckling utan velat ha kvar det gamla och en del av kyrkornas undervisning har varit beroende av att eleverna fått den grundläggande kunskapen från skolan. Internationell lagstiftning och framförallt lagstiftning i de nordiska länderna ger vårdnadshavare rätt att besluta om sina barns fostran och vilken religionsundervisning de vill ha åt sina barn. Det mera multikulturella samhället vi fått på senare år har gjort att denna rätt ibland använts mot skolan och en konflikt har uppstått. Under slutet av 1900-talet har man i många undersökningar märkt att religionsundervisningen inte är populär bland eleverna. På samma gång är eleverna intresserade av att fundera på viktiga livsfrågor. Samtidigt har religionsämnet blivit mera transparent i vardagen i skolan. "Religionskunskapen har "integrerats bort" från timplaner och arbetsscheman har man sagt" (Löfstedt, 2011, s.32). Religionsämnet är ett av de skolämnen som alltid har varit mycket kontroversiellt vid olika läroplansförändringar. Det finns folk som vill minska eller helt ta bort religionsundervisningen, samtidigt som det finns grupper som håller hårt i de kristna traditionerna. (Löfstedt, 2011, s. 31–32)

Löfstedt presenterar läroplansutvecklingen i religionsämnet i ett större tidsperspektiv. Hon menar att man kan se ett tydligt mönster på en gradvis ökande pluralitet och en minskande konfessionell prägel.

Generellt sett har utvecklingen medfört en markant ökning av stoffområde från katekesens strikta sammanfattning av luthersk lära till en översikt över religionernas värld och de stora livsåskådningstraditionerna. Detta ska ställas mot en lika markant minskning av ämnets timtilldelning; ett förändringsmönster som har skapat betydande svårigheter. (Löfstedt, 2012, s. 29)

Det blir alltså mindre timmar att få in mera stoff på. Löfstedt menar sig i denna förändringsprocess se fem didaktiska vändpunkter. Dessa vändpunkter och årtal gäller Sverige, men går enligt mig också att koppla till förändringar i Finland. Den första förändringen skedde 1842 då man i Sverige införde skolplikt. Ansvar för religionsundervisningen överfördes från hemmet till skolan och lärarna. Under samma tid började religionen mer och mer betraktas som något som hörde till privatlivet. År 1919 kom nästa vändpunkt, detta i och med en undervisningsplan för folkskolan. Man bröt det gamla formaliserade sättet att jobba i skolan och införde en mera barnnära undervisning. I samband med denna förändring försvann, i teorin, Luthers lilla katekes ur skolan och religionsundervisningen var inte konfessionellt bunden till Svenska Kyrkan. Den tredje förändringen skedde år 1962 när man i grundskolan framförde ett krav på en objektiv kristendomsundervisning. Man ville ge en allsidig undervisning i religion. Sju år senare, 1969, kom nästa förändring. Förändringen innebar att undervisningen skulle bli mera elevcentrerad och mindre fokus på stoffet. Livsorienteringsfrågor blev mera betydande och det märktes också i den religionsundervisningen. Den sista och femte förändringen skedde i samband med att skolan kommunaliserades. Det blev mera upp till kommunerna att utarbeta styrdokument om målen och vilket stoff som skall behandlas i läroplanen. (Löfstedt, 2012, s. 29–30)

I Storbritannien kunde man redan innan någon större invandring och innan rörelser ville ha ett mera allmänt innehåll i religionsundervisningen se tecken på förändring och sekularisering. En Harold Loukes som jobbade med ungdomar intygade att

intresset för bibelstudier på religionslektioner inte alls intresserade ungdomarna och de förstod inte varför det var så viktigt. Ungdomarna ville helst diskutera religion som stort och behandla problem och funderingar. Detta berodde inte på påtryckningar från någon rörelse, utan från ett samhälle i förändring. (Jackson, 2004, s.24–25)

Bainbridge menar att människor i det stora hela tycker att religion är bra för folk, för kollektivet men också för individen. Folk lär sig moral och etik, samtidigt som de är beredda att hjälpa kollektivet. Bainbridge använder sig av en metafor som förklarar hur en individ som "brutit sig lös" från kollektivet ser på religion.

Eagles see the world clearly, as it really is, but they must rely upon their own powers to survive as they soar above their former community...From the perspective of an eagle, blind religious faith is bad faith. (Bainbridge, 2007, s. 13)

En del aktörer inom religionspedagogisk forskning har länge lobbat för att religionsundervisningen ska få mer plats i skolan, men inte undervisning i flera religioner utan endast den kristna. Dom menar att kristendomen är ett kulturarv i västvärlden och att det är på den vi har byggt våra länder. Samtidigt vill andra aktörer inom samma forskning att eleverna skall lära sig mera om andra religioner i religionsundervisningen (multifaith). Den förstnämnda gruppen menar dock att om den klara kristna religionsundervisningen försvinner ur skolorna går man mot en icke konfessionell skola. (Jackson, 2004, s. 23–24)

Jackson presenterar Thompsons argument om varför all undervisning i skolan på sätt och vis är konfessionell. Thompson menar att all undervisning är konfessionell eftersom västvärldens nationer är uppbyggda på en traditionell och kulturell kristen tro. Jackson menar å sin sida att nationerna är lika mycket uppbyggd på sekulariserad liberalism som den är på en traditionell kristen tro. Jackson anser att om religionsundervisningen i ett multikulturellt samhälle endast presenterar den traditionella kristna tron försvinner mycket trovärdighet ur religionsämnet och stora delar av samhället blir inte representerade. Eftersom ett av religionsämnets viktigaste områden är att lära ut etik och moral menar Jackson att det är viktigt med

ett mångreligiöst tankesätt i religionsämnet. Mångreligiositet i religionsundervisningen är ett sätt att få stöd för religionsundervisningen av andra än bara kristna människor, människor med ett mera sekulärt synsätt. Det är samtidigt ett sätt att respektera lagar om mänskliga rättigheter. (Jackson, 2004, s. 37)

Under 1960-talet hade eleverna i Norge möjligheten att välja mellan livs-/världsåskådningsundervisning eller en kristen religionsundervisning. I den norska läroplanen 1997 togs dessa alternativ bort och ett gemensamt ämne för alla bildades, Kristendomskunskap med Livssynsorientering. Denna förändring menar Heimbrock att visar på Norges betoning av regional kontextualitet samt Norges svar på en ökad mångfald i samhället. I övrigt menar Heimbrock att det är meningslöst att försöka kopiera andra länders modeller eftersom kulturen och redan skolanskultur högst antagligen skiljer sig en del från land till land. En modell som funkar i nord Norge funkar inte i till exempel Tyskland. (Heimbrock, 2004, s. 23–25)

Heimbrocks referensram är Edmund Husserls teori om *Livsvärld*. Livsvärld är ett begrepp som syftar på vad människor kommer i kontakt med i verkligheten, på sidan om den ofta abstrakta vetenskapen. *Livsvärld* kan kort beskrivas som livsprocesser eller vardagserfarenheter. Med detta menar Heimbrock att religionen inte bara finns i det liturgiska firandet och diskussionen om det heliga utan också i vårt vardagliga liv, åtminstone i bakgrunden. Religionen finns i nutid men också i historien. Detta skall inte endast ses som ett begrepp utan också ett sätt att se på förkunskapen människan får från, vardagen, livsvärlden. Heimbrock pekar på att vi ser religion i vardagen i form av till exempel sport, film och musik. Om religionsundervisningen inte bara ska förmedla kultur utan också göra eleven till en del av samhället och samhällets kultur är det viktigt att eleven får ta del av de livsåskådningar och levnadssätt som finns i närmiljön. Det betyder också att acceptera ett mångkulturellt samhälle och att ta del av främmande religioner och livsåskådningar. (Heimbrock, 2004, s. 26–31)

Världen vi lever i idag är enligt Heimbrock på många sätt globalt. Stora företagskedjor över hela världen, musiken, modet och ekonomin. På samma sätt

som det mesta är globalt i dagens läge sprids också religionerna snabbare än någonsin. Ett mera öppet och globalt samhälle medför möjligheter, men också problem. (Heimbrock, 2004, s. 53)

Heimbrock menar att många länder i Europa ligger i en diskussion inom hur religionsämnet skall se ut i framtiden och på vilket sätt det bör förändras. Men enligt Heimbrock handlar inte diskussionerna om hur man skall modernisera undervisningen eller diskussioner om modern pedagogik, utan om hur man skall bevara det religiösa kulturarvet och bygga nationell identitet genom religionsundervisningen. På så sätt förnekar man ett redan mångkulturellt Europa. (Heimbrock, 2004, s. 55–56).

Till detta får också frågan om hur Europa skall avgränsas, om exempelvis Turkiet skall ingå, betydelse för religionspedagogiken. Också på den punkten handlar det nämligen om, hur mycket olikheter och mångfald i fråga om religion och kultur som Europa kan härbärgera. Ibland har det nämligen sagts att Europas verkliga achilleshäl är just de olika kulturella sammanhangen. (Heimbrock, 2004, s. 56)

I den nuvarande läroplansgrunden i Finland finns fem religioner med i läroplansgrunderna, evangelisk-luthersk, ortodox, katolsk, islam och judendom. Förutom dessa fem kan Opetushallitus också godkänna läroplaner för andra religioner än dessa. Alla dessa religioner har gemensamma mål men innehållet skiljer sig från religion till religion. Livsåskådningskunskap har också eget innehåll och målen är inte helt de samma som i religionsämnet. Viktigt i all åskådningsundervisning är allmänbildningen. (Koirikivi, Poulter, Salmenkivi, Kallioniemi, 2019, s. 49)

Redan under antiken pratades det mycket om allmänbildning och även i dagens läroplansgrunder har allmänbildning fått en central roll. En av de viktigaste rollerna i LP 2014 är att ge eleverna en så bred allmänbildning som möjligt. Allmänbildning stöder människan i dess personliga utveckling. (Koirikivi, Poulter, Salmenkivi, Kallioniemi, 2019, s.51)

Koirikivi, Poulter, Salmenkivi och Kallioniemi lyfter fram Hulls (2002) tre metoder av religionsinlärning. Den första; att lära sig religion, vilket i princip innebär att man lär sig sin egen religion ur ett religiöst perspektiv. Den andra metoden är att man lär sig om religioner. Detta innebär att man på ett objektvt sätt, icke religiöst, lär sig om andra religioner och deras innehåll. Den sista metoden är att man lär sig av religioner, vilket innebär att eleven studerar religioner och lär sig utgående från den egna världsbilden. "Författaren" nämner att alla dessa metoder har använts i Finland, men att den första inte längre passar in i undervisningen. (Koirikivi, Poulter, Salmenkivi, Kallioniemi, 2019, s. 54)

3 Resultat

I detta kapitel jämför jag och granskar de nationella läroplansgrunderna från 2004 och de nuvarande nationella läroplansgrunderna från 2014. För att underlätta läsandet kommer jag att förkorta läroplansgrunderna från 2004 med LP 2004 och läroplansgrunderna från 2014 med LP 2014.

3.1 Strukturella förändringar i åskådningsämnena

Resultatet av innehållsanalysen visar på några betydande strukturella förändringar i LP 2014 jämfört med LP 2004. Läroplansgrunderna har en struktur för alla läroämnen där årskurserna 1–2 och 3–6 behandlas som separata helheter. I LP 2004 presenteras undervisningens mål och centrala innehåll först för åk 1–5, därefter för åk 6–9. Denna förändring, även för åskådningsämnena, betyder att kriterier för goda kunskap i religion eller livsåskådningskunskap ges i LP 2014 för bedömningen av elever i årskurs 2 och årskurs 6, och inte i samband med bedömningen av elever i årskurs 5 som var fallet i LP 2004. I LP 2014 talas om kriterier för goda kunskaper medan det i LP 2004 talas om profil för goda kunskaper. Vad dessa förändringar betyder i ett lärar- eller elevperspektiv faller utanför denna analys.

Omfattningen av läroplanstexterna i religion är ungefär detsamma i LP 2004 och LP 2014. Ett tillägg i LP 2014 är läroplanstexter för katolsk tro, islam och judendomen. Samma trend ser man i livsåskådningskunskap. Det är anmärkningsvärt att det i både LP 2004 och LP 2014 ges betydligt mera textutrymme att beskriva utgångspunkter, mål och innehåll för religionsundervisningen än för livsåskådningskunskap. Visserligen beror detta delvis på att läroplanen inkluderar flera konfessionella grupper i framställningen. Det kvarstår dock att de olika avsnitten om läroämnet livsåskådningskunskap är mera komprimerade än i läroämnet religion.

En annan betydande förändring är att texten om religionsämnet inleds i LP 2014 med "Läroämnets uppdrag", vilket är ett nytt upplägg jämfört med LP 2004. I den äldre läroplanen finns en kort inledande text med rubriken "Alla konfessionella

grupper”. Både LP 2014 och LP 2004 betonar att läroämnets uppdrag är att ge eleverna mer kunskap om sin egen religion och att eleven skall bli förtrogen med den. Eleven skall också lära sig etiskt tänkande och få färdigheter för att kunna bygga upp en egen världsåskådning. Enligt LP 2004 skall eleven också lära sig om vilken inverkan religioner har på människan och kulturen. LP 2014 och andra sidan vill att eleven skall lära sig om förhållandet mellan kulturen och religionen samt lära sig om religiöst språk, begrepp och symboler. I LP 2004 är läroämnets uppdrag att eleven skall få en allmänbildning när det kommer till religioner och livsåskådningar och att förstå vilken betydelse religioner har för mänskligheten. LP 2014 vill hjälpa eleven att bli en ansvarsfull medborgare i vårt demokratiska samhälle. Eleven skall bli en ansvarsfull medborgare i världen som är positiv och motverkar diskriminering. Enligt både LP 2004 och LP 2014 skall eleven lära sig mera om de religionstraditioner som finns i Finland. LP 2004 skall informera eleverna om andra religioner och eleverna skall vara beredda att möta andra livsåskådningar. LP 2014 vill att eleven skall få mångsidig kunskap om religioner och livsåskådningar, samtidigt som eleven skall lära sig att vara kritisk och att studera olika livsåskådningar. Religionsämnet i LP 2014 vill hjälpa elevens personliga utveckling och uppmuntra eleven till att vara nyfiken. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 202) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 135, 246–247)

I texten om läroämnets uppdrag har läroämnet livsåskådningskunskap inte förändrats så mycket från 2004 till 2014. LP 2004 presenterar läroämnets grund; ”en tvärvetenskaplig helhet med utgångspunkt i filosofin samt i samhälls- och kulturvetenskaperna.” (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 214). Formuleringarna skiljer sig på vissa ställen men kontentan är densamma, ett exempel från LP 2014; ”Målet är ett fullständigt demokratiskt medborgarskap i en allt mer global och snabbt föränderlig värld.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 140, s. 253). Ett exempel från LP 2004; ”Undervisningen i livsåskådningskunskap skall stödja uppväxten till ett fullvärdigt demokratiskt medborgarskap som, i ett samhälle som förändras i snabb takt och blir alltmer globalt...” (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 214).

I LP 2014 finns beskrivet innehåll för Evangelisk-luthersk tro, Ortodox tro, Katolsk tro, Islam och Judendomen. Målen preciseras inte religionsvis i LP 2014 utan

beskrivs som allmänna och gemensamma mål för alla konfessionella grupper i läroämnet religion. Målen skall alltså uppnås oberoende om det undervisas i undervisningsgruppen Islam eller gruppen Evangelisk-luthersk religion. Till exempel gäller M1 ”väcka elevens intresse för religionsundervisning och handleda eleven att förstå sin egen familjs religiösa och konfessionella bakgrund”. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 136). Målet gäller för alla lärokurser för de olika religionerna. Man kan även notera att begreppet konfessionella grupper inte längre används i LP 2014. I de olika religionernas läroämnesbeskrivningar anpassas innehållet till den specifika religionens särdrag. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 250)

I LP 2004 beskrivs innehåll för Evangelisk-luthersk tro och Ortodox tro. I LP 2004 finns gemensamma syften för alla religioner men målen är anpassade religion för religion. I den Evangeliska-lutherska tron är ett av målen ”lära sig att förstå sambandet mellan kyrkoåret och Jesu liv” (Utbildningsstyrelsen, 2004, s.203) och i den Ortodoxa tron är ett av målen ”sätta sig in i det liturgiska livet och i kyrkokonsten, i det ortodoxa kyrkoåret, i heliga människors liv, i den ortodoxa kristendomens grundbegrepp och i den egna församlingens verksamhet” (Utbildningsstyrelsen, 2004, s.207). Andra religioner skall i LP 2004 följa grunderna för läroplanerna i Evangelisk-luthersk tro och Ortodox tro. Framför allt målen skall följas. Om undervisning ges i andra religioner ges läroplansgrunder genom ett skilt beslut. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 212).

Enligt LP 2014 skall andra religioner än den egna studeras och undersökas ur olika perspektiv. ”Eleverna ska få insikt i religiösa och konfessionella traditioner i Finland och i religioner och livsåskådningar på andra håll i världen.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 135). (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 135). I LP 2004 nämner man också andra religioner än den egna, men fokus ligger ändå på att man framförallt ska bekanta sig med de åskådningstraditioner som återfinns i det finländska samhället. LP 2004 vill ge eleverna ”beredskap att möta andra religioner och livsåskådningar.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 202). Ett av målen är också att informera eleverna om främmande religioner. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 202). Här kan man se en tydlig förändring mellan LP 2004 och LP 2014. LP 2004 ville ge eleverna ”beredskap” att möta andra religioner och information, medan LP 2014 vill ge eleverna möjligheten att studera och utforska andra religioner.

Livsåskådningskunskapens uppgift är att hjälpa eleven att förstå att människor är skapare och aktörer i skapandet av sin kultur. Eleven ska lära sig att samverka med andra och skapa ett meningsfullt liv. Eleven ska undervisas i hur växelverkan mellan olika individer, kulturer och samhällen påverkar livsåskådningar. Eleven skall lära sig att handla etiskt och tänka kritiskt. Eleven skall få kunskap i livsåskådningsfrågor och få en öppen attityd mot andra kulturer och samhällen. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 214) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 140, s. 253)

En ny uppgift för livsåskådningskunskapen är ”...i synnerhet förmåga att utveckla elevernas samarbets- och kommunikationsförmåga, uttrycksförmåga samt tänkande och lärande.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 140, s. 253).

Sammanfattning

En del mindre förändringar har skett från LP 2004 till LP 2014. En av de mest i ögonfallande förändringarna är kompetenserna som kommit med i målbeskrivningar i LP 2014 och inte alls fanns med i LP 2004. Presentationerna av ämnena livsåskådningskunskap och religion skiljer sig inte så mycket. Läroämnenas uppdrag har formulerats liknande i både LP 2004 och LP 2014, dock ser man ett större fokus på att eleven skall lära sig mer om främmande religioner i hela världen i LP 2014. I LP 2004 skall eleverna främst bekanta sig med de traditioner som finns i närmiljön och i Finland.

Uppdelningen av årskurserna är en annan sak som tydligt skiljer, LP 2004 delar upp årskurserna i 1–5 och 6–9 medan LP 2014 har en uppdelning från årskurs 1–2, 3–6 och 7–9. I religion presenteras innehållet för flera religioner i LP 2014 än i LP 2004. I LP 2004 presenteras bara innehåll och mål för den evangelisk-lutherska religionen och den ortodoxa religionen. I LP 2014 lyfts samma religioner fram som i LP 2004, men man inkluderar också islam, judendom och den katolska tron. En annan sak som skiljer sig mellan läroplanerna är att man i LP 2014 har gemensamma mål för alla religioner medan man i LP 2004 har skilda mål för religionerna.

3.2 Innehållsliga förändringar i åskådningsämnena

I LP 2014 är alla olika religioners innehåll benämnda med samma rubriker; 1 Förhållandet till den egna religionen, 2 Religionernas värld och 3 Ett gott liv. ”Beskrivningen av lärokursen preciserar det centrala innehåll som är gemensamt för alla lärokurser” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.137, 250). Strukturen är lika medan undervisningens innehåll anpassas till det centrala i respektive religion i LP 2004 har däremot Evangeliska-lutherska och Ortodoxa tron olika innehåll och benämningar. För alla undervisningsgrupper i religion är enligt båda läroplanerna att eleven lär sig om sina egna rötter och familjens tro, tradition och värderingar.

Förändringar i Evangelisk-luthersk tro

Det centrala innehållet i den Evangelisk-lutherska tron har i LP 2014 många likheter men också en del skillnader jämfört med LP 2004. Enligt innehållsanalysen är det centrala innehållet mera specifikt formulerat i LP 2004 än i LP 2014. I LP 2004 nämns till exempel att eleven skall lära sig om skapelse och patriarkberättelserna samt om resan från Egypten till det förlovade landet. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 203). I LP 2014 nämns mera allmänt att eleverna skall bekanta sig med berättelser i Bibeln och att Bibeln skall granskas genom att se dess symbolik och religiösa språkets särdrag. Undervisningens kulturella dimension betonats starkare i LP 2014 eftersom eleven också skall bekanta sig med hur kristendomen syns i populärkulturen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 137, 250). En betoning på samband mellan populärkultur och kristendomen finner man inte i LP 2004.

Livshändelser beaktas i båda läroplansgrunderna men på lite olika sätt. I LP 2014 skall man i religionsundervisningen behandla livets högtider inom kristendomen och deras innebörd. Man skall också bekanta sig med ritualer inom kristendomen som har med livet att göra. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 137, 250). LP 2004 preciserar tematiskt vad som skall behandlas; ”frågor med anknytning till liv och död utgående från elevernas erfarenheter och livssituation”. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 203). Båda läroplansgrunderna lyfter kunskaper om det kristna kyrkoåret,

dess högtider och kristna traditiooner som centralt innehåll i undervisningen. (LP 2014, s. 137, 250) (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 203).

Riktlinjer för undervisningen om andra religioner i världen och i elevens närhet har innehållsligt genomgått en stor förändring från 2004 till 2014. I LP 2004 nämns kort att man ska ta upp religioner som eleven kan möta i Finland och i världen. Det nämns också att eleven skall få en första inblick och tolerans i religioner och minoriteter som finns i deras närhet. (Utbildningsstyrelsen, 2004, 203). LP 2014 framhåller att eleven skall bekanta sig med sådana religioner som finns i skolan och även deras centrala seder och högtider. Eleven skall undersöka vad som är heligt inom sin egen religion men även vad som är heligt i andra religioner. Man skall också granska hur situationen ser ut i Finland och Europa när det kommer till religioner och livsåskådningar. Kristendomens mångfald och irreligiositet skall behandlas i undervisningen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 137, 250). Innehållsanalysen visar att det centrala innehållet enligt LP 2014 om andra religioner och irreligiositet är betydligt mera omfattande och i detta sammanhang mera preciserat än i LP 2004. Båda läroplanerna poängterar att man skall behandla gemensamma drag men också vad som skiljer islam, judendomen och kristendomen från varandra. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 137, 250) (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 203)

Beträffande kunskapsområden som berör värderingar och etik kallas detta i LP 2004 för "Ett värdefullt och unikt liv" och "Etisk tillväxt" medan LP 2014 sammanfattar kunskapsområdet med rubriken "Ett gott liv." I undervisningen granskas de centrala etiska normerna inom kristendomen: Den gyllene regeln, det dubbla kärleksbudskapet och de tio budorden" (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 250). På samma sätt nämns det i LP 2004 under rubriken etisk tillväxt att de tio budorden, det dubbla kärleksbudet och den gyllene regeln skall behandlas i undervisningen. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 203). Andra områden som både LP 2004 och LP 2014 betonar i sitt centrala innehåll är till exempel den lutherska kyrkans lära och vad det innebär att vara lutheran, samt verksamheten inom den lutherska kyrkan och frågor om rättvisa och etik.

Förändringar i Ortodox tro

Upplägget för centralt innehåll i lärkursen Ortodox tro har i LP 2014 stora likheter med strukturen i Evangelisk-luthersk tro. På samma sätt som den evangelisk-lutherska tron i läroplanen skiljer sig formuleringen på hur man skall bekanta sig med andra religioner och vad som ska tas upp i den ortodoxa religionen. I LP 2014 nämns det att eleven ska lära känna sådana religioner och livsåskådningar som finns i den egna skolan, också irreligiositet. Eleven ska också undersöka vad helighet är och bekanta sig med seder som finns i andra religioner. Europas centrala religioner och livsåskådningar undersöks samt irreligiositet som livsåskådning. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 138, 251). I LP 2004 ska eleven, precis som inom den evangelisk-lutherska tron lära sig vilka likheter och skillnader det finns mellan judendomen, kristendomen och islam. Man ska i undervisningen bekanta sig med kyrkor i närmiljön, men även bekanta sig med de religioner som eleven kan möta i Finland och i världen. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s.207)

Ett centralt drag för lärokursen "Den ortodoxa religionen" i LP 2004 är betoningen på elevens ortodoxa identitet. Eleven ska också lära sig om på vilket sätt den ortodoxa kyrkan och dess församlingar och kloster bedriver sin verksamhet. Det ortodoxa kyrkoåret, de heliga tiderna och stora högtider inom den ortodoxa tron skall eleven också bekanta sig med. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s.207). I LP 2014 nämns inget om att eleven skall upptäcka sin ortodoxa identitet, men nog att man ska studera kyrkoåret och dess händelser. Eleven ska bekanta sig med den egna församlingen och vilken form av verksamhet den bedriver. Nytt i LP 2014 är att eleven ska bekanta sig med sitt eget skyddshelgon. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 138, 251). LP 2004 framhåller att eleven ska lära sig om "den ortodoxa traditionen i familjen, i skolan, på hemorten, i Finland, i världen". (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 207). Medan stoffet i LP 2014 handlar om att eleven "granskar mysterierna som en del av familjens och barnets eget liv." (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 138).

Det centrala innehållet i båda läroplansgrunderna framhåller att eleverna skall bekanta sig med budskap och viktiga berättelser ur Bibeln. Eleven ska bekanta sig med dogmatikens grundfrågor och det liturgiska livet. Båda läroplansgrunderna nämner också i det centrala innehållet att eleverna ska undervisas i

kyrkoförrättningar, symboler inom den ortodoxa kyrkan, ikoner och hur olika kyrkliga händelser går till. Detta nämns på lite olika sätt i båda läroplansgrunderna men med liknande/samma betydelse. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 208) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 138, 251)

Riktlinjerna för Islam, Katolsk tro och Judendom är nya inslag i LP 2014. Tidigare har Utbildningsstyrelsen i ett särtryck presenterat de nationella läroplansgrunderna för dessa lärokurser, Grunderna för läroplanerna i övriga religioner i den grundläggande utbildningen 2006. (Utbildningsstyrelsen, 2006). I LP 2004 nämns det att om man undervisar i andra religioner så följs det som blivit beskrivet inom evangelisk-luthersk tro och Ortodox tro, men genom Grunderna för läroplanerna i övriga religioner finner man stoffet för andra religioner. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 212). Alla lärokurser i religion har i LP 2014 gemensamma mål för undervisningen, dockskiljer sig innehållet. Även ett visst innehåll är gemensamt för alla religioner, men man har även specifika mål som skiljer sig från religion till religion. Gemensamt för alla religioner är även att man studerar eller bekantar sig med sin tro utgående från den egna familjen. Jag kommer nedan kort att presentera LP 2014 centrala innehåll katolsk tro, islam och judendomen.

Förändringar i Katolsk tro

I lärokursen Katolska tro lär sig eleven vad det innebär att höra till den katolska kyrkan, om sakrament och heliga föremål som används i den katolska kyrkan. Viktiga begrepp som används inom den katolska kyrkan lyfts också fram som centralt innehåll. Centrala texter i både Gamla och Nya testamentet behandlas, även annan religiös text behandlas. Man bekantar sig även med viktiga högtider under kyrkoåret och högtider som hör ihop med att vara katolskt kristen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 138, s.251) Innehållet i Grunderna för läroplanerna i övriga religioner i den grundläggande utbildningen från 2006 är på samma sätt som i de tidigare presenterade lärokurserna mera religionsspecifikt än i LP 2014. Eleven skall exempelvis lära sig om specifika händelser i Bibeln samt en hel del om Jesu liv och gärningar. Det enda som nämns att eleven skall lära sig om andra religioner är: ”att möta religiösa fenomen och händelser i närmiljön”. (Utbildningsstyrelsen, 2006, s. 14)

Religionsundervisningen i Katolsk tro skall enligt LP 2014 behandla andra religioner och elevens eventuella möten med dessa. Man bekantar sig med de olika kristna kyrkorna och den katolska kyrkans möte med dessa under olika tider. Man bekantar sig med irreligiositet och även på vilket sätt islam, kristendom och judendom liknar varandra. Utgående från katolsk tro ser man på likheter med andra livsåskådningar. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 138–139, s. 251–252)

Med hjälp av Nya och Gamla testamentets berättelser lär sig eleven om etik och moral. ”Man fördjupar sig i De tio budorden, Bergspredikan, Det dubbla kärleksbudskapet och den katolska kyrkans bud.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 252). I undervisningen beaktas människans ansvar för naturen och respekt för livet. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.139, s.252)

Förändringar i Islamsk tro

På samma sätt som i de andra religionerna i LP 2014 utgår undervisningen för Islamsk tro från elevens familj och dess traditioner. ”Centralt innehåll i undervisningen är Koranen, den nedtecknade islamska traditionen och grunden för den islamska läran.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 252) Man bekantar sig med olika traditioner och högtider inom den islamska tron och man bekantar sig också med islams mångfald och vad som för muslimer samman. Även islamska konst, språk och kultur beaktas i undervisningen. Man bekantar sig också med islams historia i Finland samt i Europa. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.139, s. 252).

Ganska kort beskrivet nämns det i ”I2 Religionernas värld” att undervisningen innehåller judendom, kristendom och islam och att man ska studera deras gemensamma profeter och heliga platser. Även irreligiositet och vad det innebär ska studeras. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.139, s. 252). Innehållet i Grunderna för läroplanerna i övriga religioner i den grundläggande utbildningen från 2006 är på samma sätt som i de tidigare presenterade lärokurserna mera religionsspecifikt än i LP 2014. Koranen, koranens läror, profeter och muslimska traditioner är tyngdpunkter i innehållet för Islam i tillägget från 2006. Vad gäller andra religioner skall man i tillägget från 2006 lära sig om likheter och skillnader i den Islamska

tron, Judendomen och Kristendomen. (Utbildningsstyrelsen, 2006, s. 8)

Förändringar i Judendomen

I religionsundervisningen för lärokursen Judendom i årskurserna 1–6 enligt LP 2014 ska undervisningen precis som i riktlinjerna för de andra kurserna i religion utgå ifrån den egna familjen och dess traditioner. Den judiska kalendern och högtider/traditioner som hör till den är viktig i undervisningen. Eleverna skall lära sig om de heliga skrifterna som finns inom judendomen, framförallt Toran och Tanach. Synagogan och livet i den judiska församlingen behandlas också, samt heliga platser inom judendomen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 139, s. 252–253)

När det kommer till undervisningen om andra religioner ligger fokus på kristendom, judendom och islam. ”Gemensamma personer, händelser, heliga platser och skrifter samt deras inflytande på europeisk kultur studeras.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 253). Eleven ska också lära sig om religioner som finns i närmiljön samt om irreligiositet. Judendomens historia samt religionernas inverkan på världsfreden behandlas också i undervisningen. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 139, 253)

Innehållet I3 Ett gott liv behandlar inom judendomen livsfrågor från ett judiskt perspektiv. Man lär sig om människans ansvar för naturen och respekten för olikheter i världen. Den egna familjens traditioner behandlas och judendomens religiösa bud. Barns rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter behandlas. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 140, s. 253). Innehållet i Grunderna för läroplanerna i övriga religioner i den grundläggande utbildningen från 2006 är på samma sätt som i de tidigare presenterade lärokurserna mera religionsspecifikt än i LP 2014. Eleverna skall lära sig om viktiga berättelser ur de heliga böckerna. Olika riter och det heliga livet är viktigt i undervisningen. Eleven skall även lära sig gemensamma och särskiljande drag i judendomen, kristendomen och islam. (Utbildningsstyrelsen, 2006, s. 10–11).

Förändringar i Livsåskådningskunskap

Precis som i religionsämnet skiljer sig uppdelningen i det centrala innehållet i LP

2004 och LP 2014 sig åt även i livsåskådningskunskap. LP 2014 presenterar innehållet under rubrikerna: I1 Att växa till ett gott liv, I2 Olika sätt att leva, I3 Grunderna för ett gemensamt liv och I4 Naturen och en hållbar framtid. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.141, s.254–255). LP 2004 presenterar innehållet under rubrikerna: Människorelationer och moralisk tillväxt, Självkänedom och kulturidentitet, Samhälle och mänskliga rättigheter och Människan och världen.

I1 Att växa till ett gott liv i LP 2014 och Människorelationer och moralisk tillväxt i LP 2004, behandlar samma teman i innehållen i läroplansgrunderna. Eleverna skall lära sig att möta och respektera andra. Man lär sig vad vänskap är och dess betydelse i barns liv. ”Man undersöker frihet och ansvar i synnerhet tanke-, religions- och livsåskådningsfrihet.” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 254). Även rättvisa och jämlikhet behandlas. Förutom respekt som behandlas i både LP 2004 och LP 2014 behandlas även samtalsfärdigheter i LP 2014. Eleven skall lära sig att lyssna på andra och även att själv uttrycka sig på ett tydligt sätt. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 215) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 141, s. 254).

Under rubriken I2 Olika sätt att leva i LP 2014 och rubriken Självkänedom och kulturidentitet i LP 2004 behandlas frågor som vem är jag och man undersöker elevens egen identitet. Man bekantar sig med olika kulturer och kulturella minoriteter i Finland, man behandlar också olika livsåskådningar som finns i världen. I LP 2004 nämns också att eleven ska bekanta sig med världens kulturarv och kulturell mångfald. I LP 2014 nämns det att ”Eleverna övar sig att förklara och motivera sin synpunkt i förhållande till olika kulturer och livsåskådningar” (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 254). I LP 2004 behandlas även tolerans. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 215) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 141, s. 254).

Rubriken Samhälle och mänskliga rättigheter i LP 2004 behandlar samma tema som rubriken I3 Olika sätt att leva i LP 2014. Demokrati, jämlikhet, etikens grunder, överenskommelser, rättigheter och skyldigheter är teman som behandlas i båda läroplansgrunderna. Även barns rättigheter och mänskliga rättigheter behandlas. Till skillnad från LP 2004 tar LP 2014 även upp barns rättigheter i världen och man behandlar hur dessa förverkligas på olika platser i världen. Till skillnad från LP

2014 tar LP 2004 upp den gyllene regeln. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 215)
(Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 141, s. 254)

I4 Naturen och en hållbar framtid i LP 2014 och Människan och världen i LP 2004 behandlar liknande saker i sitt innehåll. Eleverna skall lära sig om hållbar utveckling, människans och naturens framtid och bekanta sig med olika tidsbegrepp. Eleven skall fördjupa sig i hållbar utveckling och människans påverkan på naturen. Till skillnad från LP 2014 behandlar LP 2004 även livets uppkomst och olika berättelser kring detta. Eleven bekantar sig även med olika former av liv och död, även i naturen. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 215) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s.141, s.254–255)

Sammanfattning

I religionsämnet utgår undervisningen i både LP 2004 och LP 2014 från elevens tidigare erfarenhet, familjens religiösa traditioner och rötter. Båda läroplansgrunderna fokuserar en hel del på religiös etik och moral. Man behandlar vad som är rätt och fel i religionerna och vad religiösetik är.

Innehållet i LP 2004 är mera specifikt än i LP 2014. I de kristna religionerna är det mera fokus på de heliga berättelserna i bibeln i LP 2004 än i LP 2014. Båda läroplanerna behandlar heliga/viktiga berättelser, men det är större tyngdpunkt på dessa i LP 2004. I både LP 2004 och LP 2014 behandlas förstås världsreligionerna inom alla religioner men på väldigt olika sätt. I LP 2004 ska eleven få tolerans för andra religioner medan eleven enligt LP 2014 ska studera andra religioner och lära sig mera om dessa.

Precis som i religion finns det några förändringar i livsåskådningskunskap från LP 2004 till LP 2014. Det mesta i innehållet är ganska samma i båda läroplansgrunderna, men i LP 2014 behandlar man även samtalsfärdigheter. Det är mer fokus på elevens färdigheter att lyssna och att uttrycka sig i LP 2014. Nytt i LP 2014 är också att barnens rättigheter behandlas. Till skillnad från LP 2014 behandlar LP 2004 livets olika skeder och livets uppkomst.

3.3 Från religionsspecifika till mera allmänna lärandemål.

Målen i LP 2014 är gemensamma för alla lärokurser medan LP 2004 har preciserat mål skilt för varje lärokurs. På grund av detta har jag valt att lämna bort Islam, Judendomen och Katolsk tro ur jämförelsen.

Målen i LP 2004 och LP 2014 är uppbyggda på olika sätt. LP 2004s mål presenteras enskilt för den evangelisk-lutherska religionen och den ortodoxa religionen medan LP 2014 har gemensamma mål för alla religioner. Målen blir därför per automatik mera allmänna i LP 2014, medan LP 2004 har mera specifika mål för den religionen det gäller. Även i livsåskådningskunskap är målen uppbyggda på ett annat sätt i LP 2014 än i LP 2004. Nedanför kommer jag att presentera undervisningsmålen för religion och livsåskådningskunskap i LP 2004 och LP 2014.

I den evangelisk-lutherska religionen har målen för undervisningen i LP 2004 eller målen vad eleverna skall lära sig är formulerats i sju punkter. Väldigt i ögonfallande är att målen handlar mycket om att eleven skall lära sig om Jesu liv, hans läror, bekanta sig med Nya testamentet och lära sig om de viktigaste berättelserna i Gamla testamentet. Eleven skall också lära sig på vilket sätt Jesu liv och kyrkoåret hör ihop. Eleven skall lära sig att förstå religionens inflytande i det egna, men också i andras liv. Målet är att eleven skall tro på sig själv och livet och samtidigt förstå den heliga dimensionen i religionen. Eleven skall bekanta sig med den egna kyrkan och bekanta sig med verksamheten i församlingen. Man skall också känna till andra kyrkor som är kristna, men också andra religioner och livsåskådningar i närmiljön. Det sista målet nämner också att eleven skall lära sig att behandla etiska frågor, dela sina egna känslor och tillämpa kristen etik. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 203–204)

I den ortodoxa religionen har fem punkter satts upp som mål för undervisningen i LP 2004. På samma sätt som inom den evangelisk-lutherska religionen skall eleven lära sig om den egna kyrkan och verksamheten i församlingen. Eleven skall lära sig om det liturgiska livet, kyrkokonstens betydelse, heliga människor inom den ortodoxa religionen samt det ortodoxa kyrkoåret. Den ortodoxa identiteten ska

stärkas och eleven ska lära sig om den heliga dimensionen i religionen. Eleven skall bekanta sig med grundfrågor gällande dogmatik. Eleven skall bekanta sig med Bibelns budskap i de viktiga berättelserna och samtidigt reflektera kring etiska frågor i sitt eget liv. Man skall också känna till andra kyrkor som är kristna, men också andra religioner och livsåskådningar i närmiljön. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 207)

Tabell 3. Mål för undervisningen i årskurs 1–2, LP 2014

Mål för undervisningen	Innehåll som anknyter till målen	Kompetens som målet anknyter till
M1 väcka elevens intresse för religionsundervisningen och handleda eleven att förstå sin egen familjs religiösa och konfessionella bakgrund	I1, I2, I3	K2, K4
M2 vägleda eleven att få insikt i centrala begrepp, berättelser och symboler i religionen i fråga	I1	K1
M3 handleda eleven att utforska det religiösa året, religiösa högtider och seder	I1	K2, K7
M4 sporra eleven att lära känna seder och högtider i religioner och livsåskådningar som förekommer i klassen, skolan och närmiljön	I2	K2, K3, K7
M5 uppmuntra eleven att identifiera och uttrycka sina tankar och känslor	I1, I3	K2, K6, K7
M6 vägleda eleven att handla rättvist, leva sig in i andras situation och att respektera andras tankar och övertygelser samt mänskliga rättigheter	I1, I2, I3	K2, K6, K7
M7 handleda eleven att tänka etiskt och att inse vad det innebär att ta ansvar för sig själv, sin grupp, miljön och naturen	I3	K3, K7
M8 ge eleven möjligheter att öva sig att framföra och motivera sina åsikter samt att lyssna på och förstå olika åsikter	I1, I3	K1, K5, K6, K7

(Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 136)

Tabell 4. Mål för undervisningen i årskurs 3–6, LP 2014.

Mål för undervisningen	Innehåll som anknyter till målen	Kompetens som målet anknyter till
M1 handleda eleven att fördjupa sig i religionens heliga skrifter och berättelser samt den centrala läran	I1	K1
M2 handleda eleven att bekanta sig med ritualer och seder samt heliga platser och byggnader inom religionen i fråga	I1	K1, K2
M3 hjälpa eleven att känna igen karaktäristiska drag och symbolik i religiöst språk	I1, I2	K2, K3, K4
M4 vägleda eleven att söka information om religionen i olika källor samt bedöma och använda informationen	I1, I2, I3	K4, K5, K6
M5 handleda eleven att utforska Finlands och Europas religiösa och konfessionella rötter och situationen i dag	I1, I2	K1, K2
M6 handleda eleven att få insikt i judendomen, kristendomen och islam och deras inflytande och historia i Europa	I2, I3	K2
M7 uppmuntra eleven att respektera det som är heligt för en själv och för andra samt att agera lämpligt i olika religiösa sammanhang och situationer	I1, I2, I3	K2, K5, K6
M8 handleda eleven i att utforska etiska normer i religionen i fråga och etiska principer som förenar olika religioner	I1, I2, I3	K7
M9 vägleda eleven att förstå värdena i de mänskliga rättigheterna och i synnerhet i FN:s konvention om barnets rättigheter ur individuellt och kollektivt perspektiv	I2, I3	K2
M10 vägleda eleven att bedöma sina val och reflektera kring de värden som påverkar dem ur ett etiskt perspektiv och med tanke på en hållbar framtid	I2, I3	K1, K3, K6
M11 ge eleven möjligheter att diskutera etiska frågor, uttrycka sina tankar och känslor på ett konstruktivt sätt samt öva sig att motivera sina synpunkter	I1, I2, I3	K1, K4, K6, K7
M12 hjälpa och stödja eleven att utveckla och stärka en positiv syn på världen, en positiv självkänsla och tro på livet	I3	K1

(Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 247)

Målen för undervisningen är som jag tidigare nämnde gemensamma för alla religioner i LP 2014. På bilderna ovan nämns målen för årskurs 1–2 samt årskurs 3–6. Alla målen anknyter till ett eller flera av innehållen; I1 Förhållandet till den egna religionen, I2 Religionernas värld och I3 Ett gott liv. (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 136, s. 248). Målen i LP 2014 anknyter också till de sju kompetenserna som finns i LP 2014; Förmåga att tänka och lära sig (K1), Kulturell och kommunikativ kompetens (K2), Vardagskompetens (K3), Multilitteracitet (K4), Digital kompetens (K5), Arbetslivskompetens och entreprenörskap (K6), Förmåga att delta, påverka och bidra till en hållbar framtid (K7). (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 20–24).

I livsåskådningskunskap nämns det både i LP 2014 och LP 2004 i målen för undervisningen att eleverna ska lära sig etiskt tänkande och att kunna skilja mellan

rätt och fel. Eleverna ska kunna använda det etiska tänkandet i vardagen. Eleven skall också bekanta sig med de mänskliga rättigheterna och i LP 2014 nämns det att eleven även ska bekanta sig med människorättsetik, framförallt barnens rättigheter. Eleverna skall lära sig att ta ansvar för naturen, omgivningen och även för sig själva, eleven skall också lära sig att agera på ett rättvist sätt. Eleverna skall lära sig om respekt för andra och att acceptera oliktankande. Man ska även bekanta sig med olika livsåskådningar i närmiljön. I LP 2014 tillkommer även att eleven ska känna till kulturell mångfald och världens kulturarv samt i Finland och Europa. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 214) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 140, s. 254).

Livsåskådningskunskap har också som mål att eleven skall "...söka och bygga upp sin identitet och sin livsåskådning...förbättra förmågan att uttrycka sig." (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 214). Till skillnad från LP 2004 så har LP 2014 mer fokus på att eleven skall lära sig diskutera och lyssna på andra. Eleven ska enligt LP 2014 kunna uttrycka sina egna åsikter, motivera dem och respektera andras åsikter. (Utbildningsstyrelsen, 2004, s. 214) (Utbildningsstyrelsen, 2014, s. 140, s. 254)

Sammanfattning

Rent strukturellt har målen förändrats från LP 2004 till LP 2014. LP 2014 har gemensamma mål obereonde religion medan LP 2004 har specifika mål för alla religioner. I LP 2014 har även kompetenserna kommit med i målen.

De flesta målen i LP 2004 och LP 2014 är innehållsligt ganska lika varandra, dock formulerade på olika sätt. Eleven skall lära sig om kyrkoåret, om den egna religionen, lära sig etiskt tänkande och så vidare. I LP 2004 är det mera fokus på bibeln i målen och Jesu liv än det är i LP 2014. Enligt målen i LP 2014 ska eleven lära sig om heliga skrifter i respektive religion.

Den komparativa innehållsanalysen visar en tydlig tendens i de substantiella förändringarna. I LP 2004 fanns en större konkretion för vad eleven skall lära sig. LP 2014 betonar och å andra sidan kopplingen mellan innehåll, kompetens och mål.

Därmed beskrivs läroämnet religion i större samverkan med läroplansgrunderna som helhet och till gemensamma kompetensmål i den grundläggande utbildningen.

Precis som i religionsämnet är även målen i livsåskådningskunskap uppbyggda annorlunda i LP 2014 än i LP 2004. I både LP 2004 och LP 2014 ska eleven enligt målen lära sig etiskt tänkande och kunna applicera det i vardagen. Samtidigt ska eleverna också lära sig om mänskliga rättigheter. Till skillnad från LP 2004 så ska eleverna enligt LP 2014 lära sig om kulturell mångfald och olika kulturarv i världen. I både LP 2004 och LP 2014 ska eleven känna till andra livsåskådningar.

På samma sätt som i innehållet har livsåskådningskunskap förändrats vad beträffar målen, främst när det gäller att samtala och lyssna. I LP 2014 nämns det en hel del i målen om att eleven ska lära sig att lyssna och att framföra sina egna åsikter i en diskussion.

4 Avslutande diskussion

I detta kapitel kommer jag att diskutera mitt resultat med hjälp av avhandlingens teoretiska referensram. Jag kommer även att reflektera över min metod utgående från Goodlads teorier och hur jag har använt mig av teorierna. Slutligen ges förslag på fortsatt forskning.

4.1 Resultatdiskussion

Att närmare granska innehållet i LP 2014 och LP 2004 har varit intressant och givande. Analysen har pekat på flera betydande förändringar i åskådningsämnena i Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Resultatet visar samtidigt på nyansskillnader och vilken innesluttad kontinuitet som finns mellan LP 2004 och LP 2014.

Avhandlingens syfte var att beskriva och reflektera över vad i de nationella läroplansgrunderna från 2004 har förändrats i de gällande läroplansgrunderna från 2014. Forskningsfrågorna var följande:

1. Vilka förändringar har det centrala innehållet i åskådningsämnena genomgått från 2004 till 2014?
2. Vilka förändringar har målen för åskådningsundervisningen genomgått från 2004 till 2014?

I LP 2004 presenteras innehåll och mål för den evangelisk-lutherska religionen och för den ortodoxa religionen. Nytt i LP 2014 är däremot att man i dokumentet för de nationella grunderna för läroämnet religion inkluderar den katolska tron, islam och judendomen. Detta kan tolkas som ett resultat av att vi lever i ett mera globalt och multikulturellt samhälle än någonsin tidigare. Kyrkans forskningscentral presenterar i rapporten Mångfaldens kyrka invandringen som en bidragande orsak till att religionstillhörigheten i Finland har förändrats, aldrig tidigare har vi haft en befolkning med större utländsk bakgrund än nu. (Kyrkans forskningscentral, 2009,

s. 29) Även Heimbrock (2004) nämner att man till exempel i Norge förnyade läroplanen år 1997 så att ett gemensamt ämne bildades för alla "Kristendomskunnskap med Livssynsorientering" (Heimbrock, 2004, s. 23–25). På liknande sätt kan jag se förändringen i vårt land som ett svar på ökad multikulturalitet i samhället även om inget nytt gemensamt åskådningsämne har skapats i LP 2014.

I LP 2014 läggs större fokus på att eleverna skall lära sig mer om världsreligionerna, medan tendensen i LP 2004 är en fortsatt stark betoning på ett lärande om elevens egen religion, det vill säga kunskaper om de traditioner som finns i närmiljön och i Finland. En rimlig tolkning är också här att, vårt samhälle blir mera globalt och en av åskådningsämnenas viktigaste uppgifter är att lära ut etik, moral och rättvisa. Jackson (2004) menar också att ett mångreligiöst tankesätt i religionsämnet är ett sätt att få stöd av andra än bara kristna människor för religionsundervisningen. Folk med en mer sekulär syn på religion har lättare att acceptera det. På samma gång är mångreligiositet i undervisningen ett sätt att respektera lagar och mänskliga rättigheter (Jackson, 2004, s. 37).

I den jämförande granskningen av LP 2004 och LP 2014 kunde jag notera att innehållet i LP 2004 var mera religionsspecifikt än i LP 2014. Grunden i centralt innehåll i båda läroplansgrunderna var den samma, att undervisningen skall utgå från elevens familj och traditioner och kunskapsområdet etik och moral är en grundpelare i innehållet. Även i innehållet kan man se att den största förändringen handlar om hur man behandlar världsreligionerna i undervisningen. I LP 2004 finns en något distanserad hållning till de övriga världsreligionerna, eleverna skall nämligen lära sig att tolerera andra religioner. I LP 2014 betonas att eleverna däremot ska studera världsreligionerna och lära sig mera om vad dessa religioner innebär och innehåller. Enligt mig finns i LP 2004 en viss försiktighet eller tidstypisk hållning till det som är annorlunda. Främmande religioner studeras så att säga på ett visst avstånd. I LP 2014 ska man verkligen lära sig om de största världsreligionerna och jämföra den med den egna traditionen för att se på vilket sätt man tänker annorlunda. Koirikivi, Poulter, Salmenkivi och Kallioniemi presenterar tre olika metoder av religionsinläring. Den första är att man lär sig om sin egen religion ur ett religiöst perspektiv, den andra är att man lär sig om religioner och

deras innehåll på ett objektivt och icke religiöst sätt och den tredje metoden är att eleven studerar religioner utgående från sin egen världsbild. Författarna nämner också att alla dessa metoder har använts eller används i Finland. (Koirikivi, Poulter, Salmenkivi, Kallioniemi, 2019, s. 54). Den tredje metoden som Koirikivi, Poulter, Salmenkivi och Kallioniemi presenterar närmar sig mycket det man kan se i LP 2014, medan det beträffande läroämnet religion i LP 2004 finns vissa drag av den första metoden där det religiösa perspektivet också kan utgöra referensramen i undervisningen. Religionsundervisningen i LP 2014 grundar sig mycket i elevens egen världsbild och att eleven utifrån den skall lära sig om andra världsåskådningar.

Det huvudsakliga innehållet i livsåskådningskunskap är liknande i både LP 2004 och LP 2014, men några förändringar har noterats i resultatredovisningen. Till exempel så fokuserar man i LP 2014 mer på att eleverna skall lära sig att uttrycka sig själva och att lyssna på andra. Man behandlar även barnens rättigheter i LP 2014. Att man i LP 2014 har lagt till barnens rättigheter och att elever ska lära sig att uttrycka sig kan bero på att vi lever i ett mera digitalt samhälle än förr. Eleverna ska veta sina rättigheter, samtidigt som de skall kunna uttrycka sig över till exempel sin nyfikenhet eller oro.

Den största förändringen, enligt mig, från LP 2004 till LP 2014 i målen är att LP 2014 har gemensamma mål för alla religioner och att kompetenserna har tillkommit. LP 2004 har specifika mål för den evangelisk-lutherska religionen och den ortodoxa. Målens innehåll har inte ändrats så mycket från LP 2004 till LP 2014 utan det är mest formuleringen som är skiljer sig. Eftersom LP 2014 har gemensamma mål för alla religioner är det svårt att riktigt säga hur detta har förändrats från LP 2004. Det blir ganska självklart att målen i LP 2004 är mera specifika eftersom det finns skilda mål för varje religion. Samtidigt ger LP 2014 mera rum för läraren att tolka målen och att utforma undervisningen på ett annat sätt.

I livsåskådningskunskap så har liknande förändringar skett i målen som i innehållet. Mycket har inte förändrats, men till exempel så är att samtala och lyssna nytt i LP

2014. I LP 2014 skall eleven också lära sig om kulturell mångfald och olika kulturarv i världen.

Kopplingen mellan innehållet och målen är mera tydlig i LP 2014 än i LP 2004. Linde (2012) nämner att tack vare Dewey och progressivismens genombrott började förändringar i skolan ske. Istället för utantill kunskap ville man se att eleverna lärde sig söka kunskap själva. (Linde G, 2012, s.38). Genom att målen har förändrats och blivit mera allmänna i LP 2014 öppnar man upp möjligheten att undervisningen blir mer mångsidig. Sjöberg & Hansén (2017) delade upp läroplanen i den formella och funktionella läroplanen, där den formella läroplanen är det nerskrivna dokumentet och den funktionella läroplanen är den formella läroplanen i praktiken. Båda typerna av läroplaner har förändrats från LP 2004 till LP 2014, men i LP 2014 får läraren enligt mig mera svängrum när det kommer till den funktionella läroplanen. Lärare kan tolka läroplanen på olika sätt och använda sig av olika arbetsmetoder för att komma fram till samma mål. Jag antar att detta syns i de flesta ämnen i LP 2014, iallafall syns det tydligt i åskådningsämnen att eleverna själva ska lära sig att söka kunskap och att läraren skall handleda eleverna i att söka kunskapen.

4.2 Metoddiskussion

I min undersökning utgick jag från de nationella läroplansgrunderna i religion och livsåskådningskunskap från 2004 och 2014, LP 2004 och LP 2014. Jag jämförde läroplanerna med varandra utgående från en allmänförändring, innehållslig förändring och en förändring i målen. Till min hjälp i analysen har jag utgått från John Goodlads teorier om läroplansverkligheter. Goodlads teori om läroplansverkligheter innefattar tre olika fenomen; det substantiella, det sociopolitiska och det tekniskt professionella.

Det substantiella fenomenet innefattar läroplanens undervisningsmål, lärostoff, arbetssätt och läromedel. Även utvärdering räknas till det substantiella fenomenet.

Det sociopolitiska fenomenet betraktar det samhälleliga sammanhanget och på vilket läroplanen passar in. Man söker rättfärdigande av de mål, arbetssätt och lärostoff man valt i läroplanen. I det sociopolitiska området ställer man varför frågor, till exempel varför dessa mål, som man får svar på genom analys av det samhälleliga sammanhanget. Det tekniskt professionella fenomenet innebär de mänskliga och materiella möjligheter som är bundna till läroplanen. Det tekniskt professionella fenomenet är nära kopplat till läroplanen i praktiken till exempel lärarrollen och lärarutbildning. (Brandtzæg Gudem, 1997, s. 254–255). Som jag redan tidigare i avhandlingen beskrev så har jag inte använt mig av det tekniskt professionella fenomenet i min undersökning.

Jag har alltså utgått från det substantiella fenomenet och det sociopolitiska fenomenet av Goodlads teorier i min undersökning. Utifrån det substantiella fenomenet undersökte jag om LP 2004 och LP 2014 skilde sig från varandra vad gäller innehåll, mål och allmänt. Jag har använt det sociopolitiska perspektivet främst i reflektionerna över förändringar kring det substantiella i LP 2004 och LP 2014.

Det sociopolitiska perspektivet var intressant för att se på vilket sätt läroplanerna anpassas till det samhälle vi lever i och reflektera över huruvida de förändringar som sker i samhället också förändrar läroplanen. Under arbetet med avhandlingen märkte jag att flera samhällsförändringar och hur dessa påverkar de nationella läroplanerna för åskådningsundervisningen kunde ha granskats närmare. Som ett exempel kan nämnas det faktum att många finländare under de senaste åren skrivit ut sig ur den evangelisk-lutherska kyrkan. Denna utveckling tycks inte framgå eller förväntas i denna studies komparativ analys av LP 2004 och LP 2014. Ett annat fenomen som skett i vårt samhälle under ungefär samma tidsperiod är en ökad invandring och en ökad multikulturalitet, samt att vår värld har blivit mera globalt. I LP 2014 syns det tydligt att en förändring har skett från LP 2004. LP 2014 speglar en ökad globalisering och betydelsen av religiös mångfald där vikten att lära sig om andra religioner fördjupas utöver att endast känna till några grunddrag i dessa religioner.

4.3 Förslag till fortsatt forskning

Goodlad har pekat på tre fenomen för läroplansverkligheter, det substantiella och det sociopolitiska fenomenet som jag använde mig av i min analys samt det tekniskt professionella fenomenet. Det tekniskt professionella fenomenet innebär de mänskliga och materiella möjligheter som är bundna till läroplanen. Det tekniskt professionella fenomenet är nära kopplat till läroplanen i praktiken till exempel lärarrollen och lärarutbildning. (Brandtzæg Gudem, 1997, s. 254–255). Det vore intressant att i ett läroplansteoretiskt perspektiv undersöka den tekniskt professionella dimensionen, det vill säga hur lärare i praktiken tolkar mål, kompetenser och centralt innehåll i åskådningsundervisningen. En annan infallsvinkel som vore intressant är att undersöka hur mindre skolor med få lärare och begränsade resurser för läromedel planerar undervisningen i jämförelse med större skolor som har flera lärare i dessa läroämnen och kanske större resurser ifråga om läromedel och andra hjälpmedel i undervisningen.

Ett annat möjligt forskningsperspektiv är en jämförelse av läroplanens mål och innehåll i åskådningsämnen under en längre tidsperiod. Jämsides med förändringar i läroplansgrunderna kunde man undersöka vilka samhälleliga och internationella förändringar som tycks påverka de finländska läroplansgrunderna. Som exempel kunde förändringar i finländares relation till religion och livsåskådning, det föränderliga religiösa landskapet, relationen mellan staten och folkkyrkorna, samt utbildningspolitiska förändringar vara intressanta områden i ett sociopolitiskt perspektiv.

Referenser

Babich, B. E. (2002). *Hermeneutic philosophy of science, Van Gogh's eyes, and God: Essays in honor of Patrick A. Heelan*. Boston: Kluwer Academic Publishers.

Bainbridge, W. S. (2007). *Across the secular abyss: From faith to wisdom*. Lanham (MD): Lexington Books.

Brunell, E., Englund, N. (7 januari 2020). Undervisningsminister Andersson om religions och livsåskådningsreform. Hämtad 22 januari 2020, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2020/01/07/undervisningsminister-andersson-om-religions-och-livsaskadningsreform-jag-skulle>

Brunell, E., Hellström, M., Matsson, I. (14 september 2017). Rektorer: Religionsundervisningen borde göras om. Hämtad 23 januari, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/09/14/rektorer-religionsundervisningen-borde-goras-om>

Bäck, J. (6 oktober 2018). Kyrkslätt anmäls för gemensam religionsundervisning. Hämtad 23 januari 2020, från <https://www.hbl.fi/artikel/kyrkslatt-polisanmals-for-gemensam-religionsundervisning-i-huvudstadsregionen-varierar-praxis-3/>

Dewey, J., Hartman, S. G. & Hartman, R. M. (2004). *Individ, skola och samhälle: Utbildningsfilosofiska texter* (4., [utök.] utg.). Stockholm: Natur och kultur.

Ejvegård, R. (2003). *Vetenskaplig metod* (3. omarb. uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Esaiasson, P., Oscarsson, H., Gillijam, M., Wängnerud, L. (2009). *Metodpraktikan-konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Sverige: Norstedts juridik.

Ev.Luth. kyrkan i Finland. (2018). Medlemsstatistik 1999–2018. Hämtad 16 december 2019, från <https://www.kirkontilastot.fi/viz?id=85>

Fuglestad, O.L. (1997). *Pedagogiska processer*. Bergen: Fagbokforlaget.

Förenta nationerna (Fn). Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Hämtad 12 december 2019, <https://fn.se/wp-content/uploads/2016/07/Allmanforklaringomdemanskligarattigheterna.pdf>)

Goodlad, J. I. (1997). *In praise of education*. New York: Teachers College Press.

Gundem, B. B. (1993). *Mot en ny skolevirkelighet?: Læreplanen i et sentraliserings- og desentraliseringsperspektiv*. [Oslo]: Ad Notam Gyldendal.

Hansén, S. & Forsman, L. (2017). *Allmändidaktik: Vetenskap för lärare* (Andra upplagan.). Lund: Studentlitteratur.

Heimbrock, H.G. (2004). *Livsfrågor - Religion – Livsvärld: Bidrag till en kontextuell religionsdidaktik ur ett tyskt perspektiv*. Malmö: Prinfo Team Offset & Media.

Jackson, R. (2004). *Rethinking religious education and plurality: Issues in diversity and pedagogy*. London: Routledge.

Kirkon tutkimuskeskus, Kyrkans forskningscentral, Kääriäinen, K. & Rajala-Kejonen, E. (2005). *En kyrka mitt i förändringar: Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2000–2003*. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.

Kirkon tutkimuskeskus, Kääriäinen, K. & Rajala, E. (2009). *Mångfaldens kyrka: Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2004–2007*. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.

Kirkon tutkimuskeskus, Palmu, H., Salomäki, H., Ketola, K., Niemelä, K. & Kyrkans forskningscentral. (2013). *Utmanad kyrka: Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland åren 2008–2011*. Tammerfors: Kyrkans forskningscentral.

Kirkon tutkimuskeskus, Ketola, K., Hyötynen, M., Salminen, V.M., Sohlberg, J., Sorsa, L., & Kyrkans forskningscentral. (2017). *Luthersk delaktighet Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland 2012–2015: En undersökning om kyrkan och finländarna*. Kuopio: Kyrkans forskningscentral.

Kirkon tutkimuskeskus, Illman, R., Ketola, K., Latvio, R., Salminen, V.M., Sohlberg, J. (2017). *De många religionernas och åskådningarnas Finland*. Kuopio: Kyrkans forskningscentral.

Linde, G. (2012). *Det ska ni veta!: En introduktion till läroplansteori!* (3., [rev.] uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Löfstedt, M. (2011). *Religionsdidaktik: Mångfald, livsfrågor och etik i skolan*. Lund: Studentlitteratur.

Martikainen, T., Jalovaara, V. (2010). *Religionens återkomst Brytningspunkter i kyrkan, religionen och kulturen*. [Helsinki]: Magma.

Mattson, I. (7 januari 2020). Majoriteten av finländarna vill förnya religionsundervisningen. Hämtad 22 januari 2020, från <https://svenska.yle.fi/artikel/2020/01/07/majoriteten-av-finlandarna-vill-fornya-religionsundervisningen-lektor-de-flesta>

Szklarski, A. (2002). *Den kvalitativa metodens mångfald*. Borås: Högskolan i Borås.

Starrin, B. & Svensson, P. (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

Uljens, M. (1997). *Didaktik: Teori, reflektion och praktik*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsstyrelsen & Opetushallitus. (2014). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen 2014*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.

Utbildningsstyrelsen & Opetushallitus. (2006). *Grunderna för läroplanerna i övriga religioner i den grundläggande utbildningen 2006*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen

Utbildningsstyrelsen & Opetushallitus. (2004). *Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen*. Helsingfors: Utbildningsstyrelsen.